

Pastorale bekering van de parochiegemeenschap ten dienste van de evangelisatieopdracht van de Kerk

Inleiding

1. De leer van het Tweede Vaticaans Concilie over de Kerk en de belangrijke sociale en culturele veranderingen van de laatste decennia hebben sommige bisdommen ertoe aangezet de wijze waarop de pastorale zorg aan de parochiegemeenschappen toevertrouwd wordt te reorganiseren. Dit heeft het mogelijk gemaakt om nieuwe projecten te lanceren, het gemeenschapsgevoel te versterken en onder leiding van de herders een harmonieuze synthese van charisma en roeping ten dienste van de verkondiging van de Blijde Boodschap tot stand te brengen. Deze synthese beantwoordt beter aan de huidige eisen van de evangelisatie.

Aan het begin van zijn pontificaat onderstreepte paus Franciscus het belang van *creativiteit* of van het *zoeken naar nieuwe wegen*, waarmee hij bedoelde het *zoeken naar de beste manier om het Evangelie te verkondigen*. In dit verband concludeerde de paus dat *de Kerk en ook het Wetboek van Kerkelijk Recht (C.I.C.) ons veel mogelijkheden en grote vrijheid bieden om hiernaar te zoeken*¹.

2. De onderwerpen van deze instructie creëren een uitstekende gelegenheid voor een pastorale bekering die essentieel missionair is. Ze nodigen de parochiegemeenschappen inderdaad uit om naar buiten te treden. Ze reiken instrumenten aan voor een hervorming, zelfs op structureel vlak, om in een nieuwe stijl van gemeenschap en samenwerking, ontmoeting en nabijheid, barmhartigheid en liefdevolle zorg het Evangelie te verkondigen.

I. Pastorale bekering

3. Pastorale bekering is een van de fundamentele thema's van de *nieuwe stap in de evangelisatie*² die *zonder een horizon die zin en leven geeft. Meer dan de vrees om ons te vergissen, hoop ik dat we bezield blijven door de vrees opgesloten te zitten in structuren die ons een valse bescherming geven, in normen die ons tot onverbiddelijke rechters maken, in gewoontes waarin we ons comfortabel voelen, terwijl er buiten een uitgehongerde menigte wacht en Jezus maar voor ons blijft herhalen: 'Jullie moeten hun te eten geven' (Mc 6,37)*³.

4. Gedreven door deze heilige onrust kan de Kerk *vasthoudend aan haar eigen traditie en zich tegelijkertijd bewust van haar universele zending, in gemeenschap treden met de verschillende cultuurvormen, waardoor zowel de Kerk zelf als de verschillende culturen worden verrijkt*⁴. De vruchtbare en creatieve ontmoeting tussen het Evangelie en de cultuur leidt tot echte vooruitgang: enerzijds incarneert het woord van God zich in de menselijke geschiedenis en vernieuwt ze die; anderzijds kan *de Kerk ook door de ontwikkeling van het menselijke sociale leven worden verrijkt*⁵, waardoor ze de zending die haar door Christus is toevertrouwd beter kan begrijpen en gestalte geven in de tijd waarin ze leeft.

¹ Franciscus, *Toespraak tot de priesters van Rome* (16 september 2013).

² Cf. Id., Apostolische exhortatie *De vreugde van het Evangelie - Evangelii gaudium* (24 november 2013), nr. 287, Wereldkerkdocumenten nr. 34, Licap-Halewijn.

³ *Ibid.*, nr. 49.

⁴ Oecumenisch concilie Vaticanum II, pastorale constitutie over de Kerk in de wereld van deze tijd *Gaudium et spes* (7 december 1965), nr. 58: AAS 58 (1966), 1079.

⁵ *Ibid.*, nr. 44: AAS 58 (1966), 1065.

5. De Kerk verkondigt dat het Woord «is vlees geworden! Hij is onder ons zijn tent komen opslaan» (Joh 1,14). Dit woord van God, dat graag onder de mensen wil wonen, is in zijn onuitputtelijke rijkdom⁶ door verschillende volkeren over de hele wereld ontvangen. Het inspireerde hen tot de meest nobele aspiraties, zoals het verlangen naar God, de waardigheid van het leven van iedere mens, de gelijkheid tussen mensen en het respect voor de verschillen in de ene mensenfamilie, de dialoog als instrument van participatie, het dorsten naar vrede, het hartelijke onthaal als uiting van broederlijkheid en solidariteit, het verantwoorde zorg dragen voor de schepping⁷.

Het is daarom ondenkbaar dat een dergelijke originaliteit, waarvan de verspreiding naar de uiteinden van de aarde nog lang niet voltooid is, zou verzwakken of erger nog, zou verdwijnen⁸. Opdat het Woord zijn tocht zou voortzetten, moeten christelijke gemeenschappen een duidelijke missionaire keuze maken, *die alles kan omvormen en wel zo dat gebruiken, levensstijlen, werkroosters, taal en elke kerkelijke structuur meer de evangelisatie van de hedendaagse wereld dienen dan zichzelf*⁹.

II. De parochie in de huidige context

6. Deze missionaire bekering, die uiteraard ook een structurele hervorming inhoudt, betreft in het bijzonder de parochie, namelijk die gemeenschap die rond de Tafel van het Woord en van de eucharistie bijeenkomt.

De parochie heeft een lange geschiedenis. Vanaf het begin heeft ze een fundamentele rol gespeeld in het leven van de christenen en in de ontwikkeling en de pastorale zorg van de Kerk. Daarvan zijn al sporen te vinden in de geschriften van de Heilige Paulus. Sommige Paulinische teksten verwijzen naar de oprichting van kleine gemeenschappen, huiskerken, die de apostel eenvoudigweg 'huis' noemt (cf. bijvoorbeeld Rom 16,3-5; 1 Kor 16,19-20; Fil 4,22). Deze 'huizen' vormen als het ware de bakermat van de eerste 'parochies'.

7. De parochie is dus vanaf het begin een antwoord geweest op een concrete pastorale nood: het Evangelie dichter bij het volk brengen door de geloofsverkondiging en de viering van de sacramenten. De etymologie van het woord laat ons toe de betekenis van de instelling te begrijpen: de parochie is een huis tussen de huizen¹⁰ en beantwoordt aan de menswording van Jezus Christus, levend en handelend in de menselijke gemeenschap. Dit wordt gevisualiseerd door het huis van God, een teken van de voortdurende aanwezigheid van de verrezen Heer te midden van zijn volk.

8. Toch moet de territoriale configuratie van de parochie vandaag rekening houden met een bijzonder kenmerk van de huidige wereld waarin de toenemende mobiliteit en de digitale cultuur de grenzen van het bestaan hebben verruimd. Enerzijds speelt het leven van mensen zich almaar minder af in een vaste en onveranderlijke context, maar veel meer in een 'globaal en pluralistisch dorp'. Anderzijds heeft de digitale cultuur de perceptie van de ruimte, alsook van de taal en van het gedrag van de mensen, vooral van de jongere generaties, onomkeerbaar veranderd.

Bovendien kan men zich gemakkelijk inbeelden dat de voortdurende technologische ontwikkeling telkens opnieuw onze manieren van denken en het begrijpen van onszelf en de samenleving, verandert. De snelle veranderingen, de opeenvolgende culturele modellen, de vlotte verplaatsingsmogelijkheden en de snelheid van de communicatiemogelijkheden veranderen de perceptie van tijd en ruimte.

9. Als levende gemeenschap van gelovigen bevindt de parochie zich in een context waarin de territoriale verbondenheid almaar minder evident is, waarin de plaatsen van samenhangigheid almaar

⁶ Cf. Efreem de Syrië, *Commentaar op de Diatessaron* 1, 18-19: SC 121, 52-53.

⁷ Cf. Franciscus, encycliek *Geprezen zijt Gij -Laudato si'* (24 mei 2015), nr. 68, Wereldkerkdocumenten nr. 35, Licap-Halewijn.

⁸ Cf. Paulus VI, encycliek *Ecclesiam Suam* (6 augustus 1964): AAS 56 (1964), 639.

⁹ *Evangelii gaudium*, nr. 27.

¹⁰ Cf. Joannes Paulus, postsynodale apostolische exhortatie *Christifideles laici* (30 december 1988), nr. 26: AAS 81 (1989), 438.

diverser worden en waarin interpersoonlijke relaties dreigen te verwateren in de virtuele wereld, zonder engagement en verantwoordelijkheid ten opzichte van degene met wie men in contact treedt.

10. Het is opmerkelijk hoe dergelijke culturele veranderingen en de veranderde territoriale verbondenheid binnen de Kerk, door de genade van de Heilige Geest, een nieuwe perceptie van gemeenschap bevorderen, *die bestaat in het kijken naar de werkelijkheid met de ogen van God, vanuit het perspectief van eenheid en gemeenschap*¹¹. Het is daarom dringend noodzakelijk om het hele volk van God te betrekken bij de inspanning om de uitnodiging van de Geest aan te nemen om het gelaat van de Kerk te 'vernieuwen'.

III. De relevantie van de parochie vandaag

11. In het licht van deze onderscheiding is de parochie geroepen om de tekenen van de tijd ter harte te nemen en haar bediening aan te passen aan de noden van de gelovigen en de historische veranderingen. Er is een hernieuwde dynamiek nodig om in het licht van de documenten van het Tweede Vaticaans Concilie en van de daaropvolgende documenten van het kerkelijke leergezag, de roeping van elke gedoopte tot leerling van Jezus en missionaris van het Evangelie, te herontdekken.

12. De concilievaders hebben namelijk met een vooruitziende blik verklaard: *De zielzorg dient ook altijd doordrongen te zijn van een missionaire geest*¹². In overeenstemming met deze leer voegde de Heilige Joannes Paulus II daar nog aan toe: «*Hoewel de parochie moet worden geperfectioneerd en geïntegreerd in vele andere vormen, blijft ze toch onvervangbaar en van het grootste belang binnen de zichtbare structuren van de Kerk om van de evangelisatie de spil te maken van alle pastorale actie die dringend en prioritair is*¹³. Vervolgens leerde paus Benedictus XVI ons dat *de parochie een vuurtoren is die het licht van het geloof uitstraalt en zo tegemoetkomt aan de diepste en meest waarachtige verlangens van het menselijke hart, door zin en hoop te geven aan het leven van individuen en gezinnen*¹⁴. Ten slotte herinnert paus Franciscus eraan dat *de parochie doorheen al haar activiteiten haar parochianen aanmoedigt en hen vormt om actief werkzaam te zijn in de evangelisatie*¹⁵.

13. Om de draagwijdte van de missionaire aanwezigheid van de christelijke gemeenschap in de wereld te bevorderen¹⁶, is het belangrijk om niet alleen over een nieuw concept van parochie na te denken, maar ook over het ambt en de zending van de priesters in de parochie. Samen met de leken gelovigen hebben zij de taak om *zout en licht van de wereld* (cf. Mt 5,13-14), *een lamp op de standaard* (cf. Mc 4,21) te zijn. Zo worden ze het gezicht van een evangeliserende gemeenschap die in staat is de tekenen van de tijd te begrijpen en een geloofwaardig evangelisch getuigenis te geven.

14. Juist vanuit de beschouwing van de tekenen van de tijd en luisterend naar de Heilige Geest, is het noodzakelijk om nieuwe wegen te creëren. Aangezien de parochie niet langer de vertrouwde ontmoetingsplaats is, wordt ze uitgedaagd om aan de hand van nieuwe vormen van nabijheid haar activiteiten bij de mensen te brengen. Deze opdracht mogen we niet zien als een last, maar als een uitdaging die met enthousiasme verwezenlijkt kan worden.

¹¹ Franciscus, *Algemene audiëntie* (12 juni 2019): ORF 134 (13 juni 2019), 1.

¹² Oecumenisch concilie Vaticanum II, Decreet over het herderlijk ambt van de bisschoppen in de Kerk *Christus Dominus* (28 oktober 1965), nr. 30: AAS 58 (1966), 688.

¹³ Joannes Paulus II, *Toespraak tot de deelnemers aan de plenaire vergadering van de Congregatie voor de Clerus* (20 oktober 1984), nrs. 3 en 4: *Insegnamenti* VII/2 (1984), 984 en 985; cf. ook ^{1d}, apostolische exhortatie *Catechesi tradendae* (16 oktober 1979), nr. 67: AAS 71 (1979), 1332.

¹⁴ Benedictus XVI, *Homilie ter gelegenheid van het pastorale bezoek aan de Heilige Maria van de Evangelisatieparochie e in Rome* (10 december 2006): *Insegnamenti* II/2 (2006), 795.

¹⁵ *De vreugde van het Evangelie - Evangelii gaudium*, nr. 28.

¹⁶ Cf. *Gaudium et spes*, nr. 4: AAS 58 (1966), 1027.

15. De leerlingen van de Heer hebben in het volgen van hun Meester en in de school van de heiligen en herders, soms door pijnlijke ervaringen, geleerd geduldig Gods tijd en wegen af te wachten en de zekerheid te koesteren dat Hij tot het einde der tijden aanwezig is en dat de Heilige Geest – het kloppende hart van het kerkelijke leven – Gods kinderen, die over de hele wereld verspreid zijn, bijeenbrengt. Daarom hoeft de christelijke gemeenschap niet bang te zijn om, op een plaats waar verschillende culturen naast elkaar bestaan, processen te lanceren en te begeleiden, in de zekere hoop dat er voor de leerlingen van Christus *werkelijk niets bij de mensen te vinden is dat geen weerklank vindt in hun hart*¹⁷.

IV. Missie, leidraad voor vernieuwing

16. Met alle transformaties die ze doorvoert, moeten we toch zeggen dat de parochie, ondanks alle genereuze inspanningen, er niet in slaagt op een adequate manier de vele verwachtingen van de gelovigen te beantwoorden, vooral als men rekening houdt met de vele verschillende vormen van gemeenschap¹⁸. Het is waar dat het eigen is aan een parochie dat ze zich verankert op de plaats waar mensen dagelijks leven. Maar vooral vandaag is het territorium niet langer een geografisch afgebakend gebied, maar de context waarin mensen hun leven dat bestaat uit relaties, wederzijdse dienstbaarheid en oude tradities, gestalte geven. Het is in dit 'existentiële gebied' dat de Kerk haar uitdaging te midden van de gemeenschap moet aangaan. Als gevolg daarvan is elke pastorale inzet die zich beperkt tot de territoriale grenzen van de parochie achterhaald. Vaak zijn het juist de parochianen die deze visie, die meer gekenmerkt wordt door een nostalgie naar het verleden dan door de moed om de toekomst vorm te geven, niet meer begrijpen¹⁹. Langs de andere kant blijft het territoriale principe volledig van toepassing op het canonieke niveau, wanneer dit wettelijk verplicht is²⁰.

17. Bovendien blijft het louter herhalen van activiteiten die geen invloed hebben op het leven van concrete mensen een steriele overlevingspoging, die meestal op algemene onverschilligheid onthaald wordt. Als de parochie die spirituele dynamiek van de evangelisatie niet uitstraalt, loopt ze het risico zelfgenoegzaam vast te roesten omdat ze ervaringen aanbiedt die de evangelische smaak en missionaire gedrevenheid missen of die slechts voor een kleine groep bedoeld zijn.

18. De vernieuwing van de evangelisatie vereist nieuwe benaderingswijzen en gediversifieerde initiatieven, zodat Gods woord en het sacramentele leven iedereen in zijn concrete levenssituatie kan bereiken. De kerkelijke verbondenheid in onze huidige tijd wordt minder bepaald door de plaats waar men geboren en opgegroeid is, maar meer door een *gemeenschap waar men zich opgenomen voelt*²¹, waar de gelovigen een bredere ervaring opdoen van het volk van God, van een lichaam met vele ledematen waar elk lid werkt voor het welzijn van het geheel (cf. 1 Kor 12,12-27).

19. Meer dan plaatsen en redenen om erbij te horen, is de parochiegemeenschap de menselijke context waarin de evangelisatieopdracht van de Kerk gerealiseerd wordt, sacramenten gevierd worden en naastenliefde beoefend wordt met een missionaire gedrevenheid die niet alleen een intrinsiek onderdeel van het pastorale handelen is, maar ook het onderscheidingscriterium voor haar authenticiteit. In onze tijd, vaak gekenmerkt door marginalisering en eenzaamheid, wordt de

¹⁷ *Ibid.*, nr. 1: AAS 58 (1966), 1025-1026.

¹⁸ Cf. *De vreugde van het Evangelie - Evangelii gaudium*, nrs. 72-73.

¹⁹ Cf. XVde Gewone algemene bisschoppensynode over jongeren, geloof en onderscheiding van roeping (3-28 oktober 2018), *Slotdocument*, nr. 129: *In deze context zou een visie op het pastorale werk van de parochie die uitsluitend door territoriale grenzen bepaald wordt en, die niet in staat is gelovigen, en vooral jongeren, te betrekken bij verschillende initiatieven, de parochie opsluiten in een onaanvaardbare immobiliteit en een zorgwekkende pastorale monotonie: ORf 247 (29-30 oktober 2018), 10.*

²⁰ Cf. Bijvoorbeeld, *C.I.C.*, canon 102; 1015-1016; 1108, § 1.

²¹ Cf. *Christifideles laici*, nr. 25: AAS 81 (1989), 436-437.

parochiegemeenschap uitgedaagd om een levend teken van Christus' nabijheid te zijn doorheen een netwerk van broederlijke relaties die altijd attent blijven voor nieuwe vormen van armoede.

20. Rekening houdend met wat tot nu toe gezegd is, komt het erop aan visies uit te stippelen die de vernieuwing van de 'traditionele parochiestructuren' vanuit een missionair perspectief mogelijk maken. Dit is de kern van de beoogde pastorale bekering, die betrekking moet hebben op de verkondiging van het woord van God, het sacramentele leven en het getuigenis van de naastenliefde, met andere woorden op die essentiële punten waardoor de parochie groeit en zich richt naar het Mysterie waarin ze gelooft.

21. Door het lezen van de Handelingen van de Apostelen wordt men zich bewust van de ingrijpende werking van het woord van God als een innerlijke kracht die de bekering van de harten tot stand brengt. Het Woord is het voedsel dat de leerlingen van de Heer sterkt en hen in verschillende levensomstandigheden doet getuigen van het Evangelie. De Schrift bevat een profetische kracht die het Woord altijd opnieuw levend maakt. Het is daarom noodzakelijk dat de parochie, door middel van verschillende vormen van geloofsoverdracht²², mensen begeleidt om het woord van God te lezen en te overwegen, met behulp van duidelijke en begrijpelijke vormen van communicatie die de Heer Jezus Christus voorstellen aan de hand van het altijd nieuwe getuigenis van het *kerygma*²³.

22. De viering van het eucharistische mysterie is *de oorsprong en het hoogtepunt van heel het christelijk leven*²⁴ en daardoor een essentieel gebeuren voor de vorming van de parochiegemeenschap. Daarin wordt de Kerk zich bewust van de betekenis van haar naam: het samenroepen van het volk van God om te loven, te smeken, te bemiddelen en te danken. Bij de viering van de eucharistie verwelkomt de christelijke gemeenschap de levende aanwezigheid van de gekruisigde en verrezen Heer en neemt ze deel aan de verkondiging van het hele heilsmysterie.

23. In deze context wordt de Kerk zich bewust van de noodzaak om de christelijke initiatie te herontdekken, want het binnengaan in het mysterie van Gods eigen leven wekt nieuw leven op. Het is een op weg zijn dat voortduurt en vieringen en gebeurtenissen overstijgt, omdat het niet gaat over de plicht om een 'overgangsritueel' te vervullen, maar over een voortdurende navolging van Christus. Vanuit dit oogpunt kan het nuttig zijn om mystagogische wegen te introduceren die het leven echt raken²⁵. De catechese moet worden voorgesteld als het voortdurend verkondigen van het mysterie van Christus, zodat die volle gestalte van Christus in het hart van de gedoopten kan groeien (cf. Ef 4,13), door een persoonlijke ontmoeting met de Heer van het leven.

Paus Franciscus herinnerde ons aan de noodzaak om *aandacht te hebben voor twee vervalsingen van heiligheid die ons op een dwaalspoor kunnen brengen: gnosticisme en pelagianisme. Het zijn twee dwaalleren van de vroegste christelijke tijden die nog altijd verontrustend actueel zijn*²⁶. In het geval

²² Cf. *De vreugde van het Evangelie - Evangelii gaudium*, nr. 174.

²³ Cf. *Ibid.*, nrs. 164-165.

²⁴ Oecumenisch concilie Vaticanum II, dogmatische constitutie over de Kerk *Lumen gentium* (21 november 1964), nr. 11 ^{AAS} 57 (1965), 15.

²⁵ Cf. *De vreugde van het Evangelie - Evangelii gaudium*, nrs. 166-167.

²⁶ Franciscus, apostolische exhortatie over de roeping tot heiligheid in de hedendaagse wereld *Wees blij en juich - Gaudete et exultate* (19 maart 2018), Wereldkerkdocumenten nr. 38, Licap-Halewijn, 35. In verband met het *gnosticisme* en *pelagianisme* is het de moeite waard om te luisteren naar de woorden van paus Franciscus: *Deze wereldlijke gezindheid kan vooral op twee onderling sterk verbonden manieren gevoed worden. De ene is de aantrekkingskracht tot het gnosticisme, een geloof in de beslotenheid van het subjectivisme, waarin alleen een bepaalde ervaring van belang is of een aantal redeneringen en kennis die men beschouwt als mogelijkheden tot welbehagen en verlichting, maar waar het subject uiteindelijk opgesloten blijft in de immanentie van zijn eigen rede of gevoelens. Het andere is het op zichzelf betrokken en prometheïsche neopelagianisme van hen die uiteindelijk alleen vertrouwen op hun eigen krachten en zich superieur wanen tegenover anderen, omdat ze bepaalde normen onderhouden of dat ze onwrikbaar trouw zijn aan een bepaalde katholieke levensstijl, eigen aan het verleden:* ^{De} *vreugde van het Evangelie - Evangelii gaudium*, nr. 94; cf. ook Congregatie voor de Geloofsleer, Brief *Placuit Deo* (22 februari 2018): AAS 110 (2018), 429.

van het gnosticisme gaat het om een abstract, zuiver intellectueel geloof dat bestaat uit kennis die weinig met het leven te maken heeft. Het pelagianisme daarentegen zet de mens ertoe aan om alleen op zijn eigen kracht te vertrouwen en de werking van de Heilige Geest te negeren.

24. In het mysterieuze samenspel van het goddelijke en het menselijke handelen wordt het Evangelie verkondigd door mannen en vrouwen die geloofwaardigheid geven aan wat zij verkondigen door het getuigenis van hun leven, dat zich situeert in een netwerk van interpersoonlijke relaties die vertrouwen en hoop opwekken. In de huidige tijd die vaak gekenmerkt wordt door onverschilligheid, zelfgenoegzaamheid en afwijzing van de ander, is de herontdekking van de broederlijkheid van fundamenteel belang, aangezien de evangelisatie nauw verbonden is met de kwaliteit van menselijke relaties²⁷. Zo maakt de christelijke gemeenschap zich het woord van Jezus, dat ons aanspoort *naar het diepe te varen* (Lc 5,4), eigen, in het vertrouwen dat de uitnodiging van de Meester om de netten uit te werpen een 'rijke visvangst' garandeert²⁸.

25. De 'cultuur van de ontmoeting' bevordert dialoog, solidariteit en openheid naar iedereen omdat ze de mens centraal stelt. Het is dus noodzakelijk dat de parochie de 'plaats' is die mensen samenbrengt en duurzame menselijke relaties bevordert, waardoor iedereen het gevoel krijgt 'erbij te horen' en 'geliefd te zijn'.

26. De parochiegemeenschap is geroepen om een authentieke 'kunst van nabijheid' te ontwikkelen. Als die diepgeworteld is, zal de parochie daadwerkelijk een plaats worden waar de eenzaamheid die het leven van zoveel mensen verziekt, overwonnen wordt, *een heilige plaats waar dorstigen zich komen laven om hun weg voort te zetten en een centrum van waaruit men voortdurend missionair gezonden wordt*²⁹.

V. 'Een gemeenschap van gemeenschappen': een inclusieve, evangeliserende parochie met aandacht voor de armen

27. De zending en de evangelisatie van de Kerk is altijd gericht op het volk van God als geheel. In feite blijkt uit het *Wetboek van kerkelijk recht* (C.I.C.) dat de parochie niet omschreven wordt als een gebouw of een geheel van structuren maar als een bepaalde gemeenschap van christengelovigen, waarvan de pastoor haar eigen herder is³⁰. In dit verband herinnerde paus Franciscus eraan dat *de parochie de aanwezigheid van de Kerk is op een bepaalde plaats, waar het woord beluisterd wordt, het christelijk leven tot groei komt, een plaats van dialoog en verkondiging, van edelmoedige naastenliefde, aanbidding en viering*. Hij voegde eraan toe dat ze *een gemeenschap van gemeenschappen is*³¹.

28. De verschillende geledingen van de parochie zijn geroepen tot gemeenschap en eenheid. Voor zover ieder zijn complementariteit aanvaardt en deze ten dienste stelt van de gemeenschap, wordt enerzijds het ambt van de pastoor en van de priesters die met hem als herders samenwerken ten volle gerealiseerd, en kan anderzijds de specificiteit van de verschillende charisma's van diakens, godgewijden en leken zich ook manifesteren. Zo werkt iedereen mee aan de opbouw van het ene Lichaam van Christus (cf. 1 Kor 12,12).

29. De parochie is dus een gemeenschap die door de Heilige Geest bijeengeroepen wordt om het woord van God te verkondigen en om kinderen door het doopsel opnieuw geboren te laten worden. Verzameld rond haar herder viert ze de herinnering aan het lijden, de dood en de verrijzenis van de Heer en levend in een permanente staat van zending, getuigend van het geloof in de naastenliefde, zorgt ze ervoor dat niemand van de levengevende heilsboodschap uitgesloten wordt.

²⁷ Cf. *Brief aan Diognetus* V, 1-10: *Patres Apostolici*, ed. F.X. Funk, vol. 1, Tubingae 1901, 398.

²⁸ Cf. Joannes Paulus, apostolische brief *Novo millennio ineunte* (6 januari 2001), nr. 1: *AAS* 93 (2001), 266.

²⁹ *De vreugde van het Evangelie - Evangelii gaudium*, nr. 28.

³⁰ Cf. C.I.C., canon 515: 518: 519.

³¹ *De vreugde van het Evangelie - Evangelii gaudium*, nr. 28.

Paus Franciscus drukte het als volgt uit: *De parochie is geen achterhaalde structuur; juist omdat ze een groot aanpassingsvermogen heeft, kan ze heel verscheiden vormen aannemen, wat missionaire volgzzaamheid en creativiteit veronderstelt van de parochieherder en de gemeenschap. Ook al is de parochie niet het enige instrument van de evangelisatie, als ze in staat is zich constant te hervormen en aan te passen, zal ze 'de Kerk die leeft te midden van de huizen van haar zonen en dochters' blijven. Dit veronderstelt dat de parochie in contact blijft met de gezinnen en met het leven van het volk en niet een nutteloze structuur wordt, afgesneden van de mensen, of een clubje van uitverkorenen die alleen naar zichzelf kijken.(...) Maar we moeten toegeven dat de oproep tot bezinning over de parochies en hun vernieuwing nog onvoldoende vruchten heeft afgeworpen opdat ze dichterbij de mensen zou komen te staan, om plaatsen van levende verbondenheid en gemeenschap te kunnen zijn en zich volledig op haar zending te richten*³².

30. De 'geestelijke en kerkelijke stijl van heiligdommen' – die authentieke 'missionaire voorposten' zijn – gekenmerkt door gastvrijheid, door een leven van gebed en stilte die de geest vernieuwt, maar ook door de viering van het sacrament van de verzoening en door aandacht voor de armen, mag de parochie niet vreemd zijn. De bedevaarten van de parochiegemeenschappen naar de verschillende heiligdommen zijn kostbare instrumenten om de broederlijke gemeenschap te bevorderen en om bij terugkomst de openheid en de gastvrijheid in het dagelijkse leven te versterken³³.

31. Vanuit dit perspectief is het duidelijk dat het heiligdom alle kenmerken en diensten van een parochie zou moeten hebben, aangezien het voor vele gelovigen het langverwachte doel van hun innerlijke zoektocht is en de plaats waar ze het barmhartige gelaat van Christus en een gastvrije kerk kunnen ontmoeten.

In de heiligdommen kunnen zij 'de zalving door de Heilige' (1 Joh 2,20), namelijk hun doopwijding, herontdekken. Op deze plaatsen leren ze vurig het mysterie van Gods aanwezigheid te midden van zijn volk te vieren in de liturgie, in de schoonheid van de evangelisatieopdracht van elke gedoopte en in de oproep om in het dagelijkse leven de naastenliefde te beoefenen³⁴.

32. Als 'heiligdom' dat voor iedereen openstaat, herinnert de parochie, die geroepen is om iedereen zonder uitzondering te bereiken, ons eraan dat armen en uitgesloten altijd een bevoorrechte plaats in het hart van de Kerk moeten hebben. Zoals paus Benedictus XVI zei: *De armen zijn de bevoorrechte ontvangers van het Evangelie*³⁵. Van zijn kant schreef paus Franciscus: *De nieuwe evangelisatie is een uitnodiging om de verlossende kracht van hun bestaan te onderkennen en ze centraal te stellen op de weg van de Kerk. Wij worden geroepen om in hen Christus te ontdekken, hun zaak te bepleiten, maar ook om hun vrienden te zijn, hen te beluisteren, hen te begrijpen, en om de mysterieuze wijsheid te ontvangen die God ons door hen wil meedelen*³⁶.

33. Vaak is de parochiegemeenschap de eerste plaats waar de armen op een menselijke en persoonlijke manier met het gezicht van de Kerk in contact komen. Het behoort in het bijzonder tot de taak van priesters, diakens en godgewijden om mee te leven met 'de wonden'³⁷ van hun broeders door zieken te bezoeken, werklozen en hun gezinnen te ondersteunen, en hun deur te openen voor al wie in nood verkeert. Met hun aandacht voor de minsten, evangeliseert de parochiegemeenschap en laat ze zich door de armen evangeliseren, waardoor ze de maatschappelijke betrokkenheid van de verkondiging in al haar dimensies opnieuw ontdekt³⁸, zonder het 'voornaamste gebod' van de naastenliefde, op basis waarvan wij allemaal geoordeeld zullen worden, te vergeten³⁹.

³² *Ibid.* 28.

³³ Cf. Franciscus, postsynodale apostolische exhortatie *Christus leeft - Christus vivit* (25 maart 2019), nr. 238.

³⁴ Cf. Id., pauselijke bul *Misericordiae vultus* (11 april 2015), nr. 3: AAS 107 (2015), 400-401.

³⁵ Benedictus XVI, *Toespraak tot de bisschoppen van Brazilië* (11 mei 2007), nr. 3: *Insegnamenti* III/1 (2007), 826.

³⁶ *De vreugde van het Evangelie - Evangelii gaudium*, nr. 198.

³⁷ Cf. Franciscus, *Dagelijkse meditatie in Santa Marta* (30 oktober 2017).

³⁸ Cf. *De vreugde van het Evangelie - Evangelii gaudium*, nrs. 186-216: AAS 105 (2013), 1098-1109.

³⁹ Cf. *Wees blij en juich - Gaudete et exsultate*, nrs. 95-99.

VI. Van een bekering van mensen naar een bekering van de structuren

34. In dit proces van vernieuwing en herstructurering moet de parochie het risico vermijden om te vervallen in een buitensporige bureaucratische organisatie van evenementen en het aanbieden van diensten die niet de dynamiek van de evangelisatie uitstralen, maar vertrekken van het criterium van zelfbehoud⁴⁰.

Verwijzend naar de Heilige Paulus VI, merkte paus Franciscus in zijn vrijmoedige stijl op dat *de Kerk zich dient te verdiepen en na te denken over het mysterie dat ze in zich draagt. (...) Er zijn kerkelijke structuren die de dynamiek van de evangelisatie kunnen bevorderen. Zo zijn goede structuren nuttig als ze het leven bezielen, dragen en richting geven. Zonder nieuw leven en een echte evangelische geest, zonder 'de trouw van de Kerk aan haar eigen roeping' zal iedere nieuwe structuur snel ontaarden*⁴¹.

35. De hervorming van de structuren die de parochie moet nastreven, vereist in de eerste plaats een mentaliteitsverandering en een innerlijke vernieuwing, vooral bij degenen aan wie de verantwoordelijkheid van het pastorale leiderschap is toevertrouwd. Om trouw te blijven aan het mandaat van Christus moeten herders, en vooral pastoors *die op een heel bijzondere wijze medewerkers van de bisschop zijn*⁴², dringend de noodzaak van een missionaire hervorming van de pastoraal inzien.

36. Rekening houdend met de diepe emotionele en nostalgische banden binnen een christelijke gemeenschap, moeten herders rekening ermee houden dat het geloof van het volk van God sterk verweven is met familie- en gemeenschapsherinneringen. Heilige plaatsen verwijzen vaak naar mijlpalen in het leven van vorige generaties, naar mensen en gebeurtenissen die de persoonlijke en familiale levensgeschiedenis bepaald hebben. Om trauma's en kwetsuren te voorkomen, is het belangrijk om het hervormingsproces van parochiale en soms ook diocesane gemeenschappen flexibel en stapsgewijs uit te voeren.

Paus Franciscus heeft met betrekking tot de hervorming van de Romeinse Curie onderstreept dat *de geleidelijke aanpak de vrucht is van een onmisbaar onderscheidingsproces. Dit omvat een historisch proces, het doorlopen van opeenvolgende fases, evaluaties, correcties, experimenten en goedkeuringen 'ad experimentum'. In deze gevallen is het dus geen kwestie van besluiteloosheid, maar van flexibiliteit om tot een echte hervorming te komen*⁴³. Het is een kwestie van de zaak niet te 'overhaasten' door in allerijl hervormingen door te voeren volgens algemene en logische criteria die 'binnenskamers' uitgewerkt zijn, maar waarbij de concrete bewoners van de regio vergeten worden. Elk project moet binnen het echte leven van de gemeenschap uitgedacht en zonder schade te veroorzaken uitgevoerd worden, met een essentiële fase van voorafgaand overleg, gevolgd door een fase van stapsgewijze uitvoering en evaluatie.

37. Deze vernieuwing heeft natuurlijk niet alleen betrekking op de pastoor, en ze kan ook niet van bovenaf opgelegd worden en het volk van God uitsluiten. De pastorale hervorming van de structuren impliceert het besef dat *het heilige, trouwe volk van God gezalft is met de genade van de Heilige Geest. Daarom moeten we in de fase van reflectie, afweging, evaluatie en onderscheiding recht doen aan deze zalving. Telkens als we als Kerk, als herders, als godgewijden deze evidentie vergeten, zijn we de verkeerde weg ingeslagen. Telkens als we het volk van God in zijn totaliteit en in zijn verschillen willen onderdrukken, het zwijgen opleggen, vernietigen, negeren of beperken tot een kleine elite, maken we gemeenschappen, pastorale projecten, theologische verhandelingen, spiritualiteitsvormen*

⁴⁰ Cf. *De vreugde van het Evangelie - Evangelii gaudium*, nr. 27: *Een verandering van structuren die niet leidt tot nieuwe overtuigingen en houdingen maakt dat diezelfde structuren vroeg of laat corrupt, onderdrukkend en inefficiënt worden.*

⁴¹ *Ibid.*, nr. 26.

⁴² *Christus Dominus*, nr. 30: AAS 58 (1966), 688.

⁴³ Franciscus, *Het overmaken van de kerstwensen aan de Romeinse Curie* (22 december 2016): AAS 109 (2017), 44.

en structuren zonder wortels, zonder geschiedenis, zonder gezicht, zonder herinnering, zonder lichaam, zelfs zonder leven. Als we ons distantiëren van het leven van het volk van God, versnellen we de vernietiging en de perversie van de eigenheid van de Kerk⁴⁴.

Het komt daarom niet alleen de clerus toe om de door de Heilige Geest geïnspireerde hervorming tot stand te brengen, want daarbij is het hele godsvolk betrokken⁴⁵. Daarom is het noodzakelijk om *bewust en helder van geest te zoeken naar mogelijkheden van gemeenschap en participatie zodat de zalving van het hele volk van God concrete wegen vindt om zich uit te drukken⁴⁶.*

38. De noodzaak om een naar zichzelf verwijzende opvatting van de parochie of de ‘klerikalisering van de pastorale activiteit’ achter zich te laten, wordt bijgevolg erg duidelijk. Het feit dat het volk van God begiftigd is met *de waardigheid en de vrijheid van de kinderen van God, bij wie in het hart de Heilige Geest als in een tempel woont⁴⁷*, impliceert dat men praktijken en modellen promoot waarbij elke gedoopte, op grond van de gave van de Heilige Geest en de ontvangen charisma’s, actief deelneemt aan de evangelisatie volgens de stijl en de modaliteiten van een organische gemeenschap, rekening houdend met de andere parochiegemeenschappen en de algemene pastorale zorg van het bisdom. Het is inderdaad de hele gemeenschap die verantwoordelijk is voor de zending, aangezien de Kerk niet herleidbaar is tot haar hiërarchie alleen, maar bestaat als volk van God.

39. Het is de opdracht van de herders om deze dynamiek levend te houden, zodat alle gedoopten zich realiseren dat zij een belangrijke rol spelen in de evangelisatie. Het presbyterium, zorg dragend voor de eigen permanente vorming⁴⁸, zal zich wijselijk op de kunst van de onderscheiding toeleggen, zodat het parochiale leven, met respect voor de verscheidenheid van roeping en bedieningen, kan groeien en bloeien. De priester kan dus, als lid en dienaar van het volk van God dat aan zijn zorg is toevertrouwd, deze onderscheiding niet vervangen. De parochiegemeenschap is bevoegd om vormen van dienstbaarheid voor te stellen, het geloof te verkondigen en te getuigen van naastenliefde.

40. De centrale rol van de Heilige Geest – de belangeloze gave van de Vader en de Zoon aan de Kerk – impliceert volgens de leer van Jezus een verregaande belangeloosheid: *voor niets hebben jullie gekregen, voor niets moet je geven* (Mt 10,8). Hij leerde zijn volgelingen om in een edelmoedige geest van dienstbaarheid te leven en om een geschenk voor de ander te zijn (cf. Joh 13,14-15), met speciale aandacht voor de armen. Daaruit volgt onder meer de verplichting om het sacramentele leven niet te ‘commercialiseren’ en niet de indruk te wekken dat de viering van de sacramenten, vooral de eucharistieviering, samen met andere bedieningen aan tarieven onderworpen zijn.

De herder die zijn kudde belangeloos en genereus dient, is tegelijkertijd verplicht om de gelovigen te onderrichten. Alle leden van de gemeenschap dienen zich bewust te zijn van hun verantwoordelijkheid om de noden van de Kerk te lenigen door verschillende vormen van hulp en solidariteit, die de Kerk nodig heeft om haar pastorale dienstverlening vrij en daadwerkelijk uit te oefenen.

41. De zending die de parochie als drijvende kracht achter de evangelisatie heeft, betreft dus het volk van God in zijn geheel: priesters, diakens, godgewijden en leken, ieder volgens zijn charisma’s en verantwoordelijkheden.

VII. De parochie en andere interne organen van een bisdom

⁴⁴ Id., *Carta al Pueblo de Dios que peregrina en Chile* (31 mei 2018): L’Osservatore Romano 294 (23 december 2016), www.vatican.va/content/francesco/es/letters/2018/documents/papa-francesco_20180531_lettera-popolodidio-cile.html.

⁴⁵ Cf. *Ibid.*

⁴⁶ *Ibid.*

⁴⁷ *Lumen gentium*, nr. 9: AAS 57 (1965), 13.

⁴⁸ Congregatie voor de Clerus, *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* (8 december 2016), nrs. 80-88, Vaticaanstad 2016, p. 37-40.

42. De pastorale hervorming van de parochiegemeenschap in missionaire zin krijgt vorm en komt tot uiting in een geleidelijk proces van vernieuwing van de structuren; zo ontstaan zowel verschillende vormen van gedeelde pastorale zorg als vormen van participatie daarin, die alle geledingen van het volk van God erbij betrekken.

43. Met betrekking tot de interne opdeling van het diocesane territorium⁴⁹, zijn er naast parochies en decanaten die al in het geldende Wetboek van Canoniek Recht voorzien zijn⁵⁰, sinds enkele decennia nieuwe uitdrukkingen als ‘pastorale eenheid’ en ‘pastorale zone’ toegevoegd, die op hun beurt in documenten van het kerkelijk leergezag opgenomen werden. Deze termen definiëren in feite vormen van pastorale organisatie van het bisdom, die een nieuwe relatie tussen de gelovigen en het grondgebied weerspiegelen.

44. Wat betreft het gebruik van termen als ‘pastorale eenheden’ of ‘pastorale zones’ gaat beslist niemand ervan uit dat de oplossing voor de vele hedendaagse problemen alleen maar ligt in het herbenoemen van de al bestaande werkelijkheden. Om de last van de verandering niet alleen te dragen, maar die te ondersteunen en te sturen, is het noodzakelijk om in het hart van het vernieuwingsproces structuren te vinden die al wie deel uitmaakt van de christelijke gemeenschap zullen aanzetten tot het opnemen van de gemeenschappelijk roeping tot evangelisatie, met het oog op een doeltreffender pastorale zorg voor het volk van God, waarvan de doorslaggevende factor alleen de nabijheid kan zijn.

45. In dit verband benadrukt de canonieke norm de noodzaak om het bisdom te verdelen in verschillende territoria⁵¹, met de mogelijkheid om deze te groeperen in intermediaire realiteiten tussen een bepaald bisdom en een individuele parochie. Bijgevolg kunnen, rekening houdend met de omvang van het bisdom en zijn pastorale werkelijkheid, meerdere soorten groeperingen van parochies⁵² bestaan.

De gemeenschapsdimensie van de Kerk leeft en werkt in het hart van deze groeperingen, met aandacht voor specifieke territoria. Om een nauwe band tussen de pastoors en de andere pastorale werkers te bevorderen, is het noodzakelijk om bij de oprichting ervan zoveel mogelijk rekening te houden met de homogeniteit en de gewoonten van de inwoners, samen met de gemeenschappelijke kenmerken van het gebied⁵³.

VII.a. Procedure voor de oprichting van parochiegroeperingen

46. Alvorens over te gaan tot de oprichting van een groepering van parochies moet de bisschop noodzakelijkerwijs de priesteraad consulteren⁵⁴, overeenkomstig het kerkelijk recht en in naam van de medeverantwoordelijkheid die de bisschop en de leden van de betrokken raad delen.

47. Vooreerst kan de groepering van meerdere parochies eenvoudigweg *federaal* gebeuren, zodat de gegroeperde parochies hun eigen identiteit behouden.

Volgens het kerkelijk recht is het bij om het even welke groepering van naburige parochies vanzelfsprekend dat de essentiële elementen, die het universele recht met betrekking tot de rechtspersoon van de parochie vastgelegd heeft en waarvan de bisschop niet kan afzien⁵⁵,

⁴⁹ Cf. *C.I.C.*, canon 374, §1.

⁵⁰ Cf. *Ibid.*, canon 374, § 2; cf. Congregatie voor de Bisschoppen, directorium voor het pastorale ambt van bisschoppen *Apostolorum successores* (22 februari 2004), nr. 217: *Enchiridion Vaticanum* 22 (2003-2004), 2110.

⁵¹ Cf. *C.I.C.*, canon 374, §1.

⁵² Cf. *Ibid.*, canon 374, §2.

⁵³ Cf. *Apostolorum successores*, nr. 218: *Enchiridion Vaticanum* 22 (2003-2004), 2114.

⁵⁴ Cf. *C.I.C.*, canon 515, §2.

⁵⁵ Cf. *Ibid.*, canon 86.

geëerbiedigd moeten worden. Voor elke parochie die hij wil opheffen, moet hij dus een specifiek decreet uitvaardigen, waarin hij zorgvuldig de relevante motieven uiteenzet⁵⁶.

48. In het licht van bovenstaande moet de groepering, net als de oprichting en de ontbinding van parochies, door de diocesane bisschop uitgevoerd worden volgens de normen die het kerkelijke recht oplegt, dat wil zeggen door *extinctieve eenheid*, waarbij de ene parochie volledig in de andere opgaat en haar oorspronkelijke eigenheid en rechtspersoonlijkheid verliest; of door een echte *fusie* waardoor een nieuwe en unieke parochie ontstaat, met als gevolg dat de al bestaande parochies met hun rechtspersoonlijkheid afgeschaft worden; of, ten slotte, door de *opdeling* van een parochiegemeenschap in verschillende autonome parochies die *ex novo* worden gecreëerd⁵⁷.

Bovendien is de afschaffing van parochies door middel van een extinctieve eenheid pas legitiem als er redenen zijn die de betrokken parochie rechtstreeks aangaan. Ongeldige redenen zijn bijvoorbeeld het tekort aan diocesane geestelijken, de algemene financiële situatie van een bisdom of andere omstandigheden eigen aan de gemeenschap die op korte termijn omkeerbaar zijn (bijvoorbeeld het aantal gelovigen, het gebrek aan financiële zelfredzaamheid, stedenbouwkundige veranderingen van het grondgebied). Dergelijke maatregelen zijn alleen legitiem als de genoemde redenen rechtstreeks en organisch verband houden met de betrokken parochiegemeenschap en niet op algemene, theoretische of 'principiële' overwegingen gebaseerd zijn.

49. Wat de oprichting en de opheffing van parochies betreft, moet rekening ermee gehouden worden dat elke beslissing door een formeel, schriftelijk decreet⁵⁸ genomen moet worden. Bijgevolg wordt het in strijd geacht met de canonieke normen om een enkele maatregel uit te vaardigen die een reorganisatie van algemene aard beoogt van het bisdom, van een van zijn delen of van meerdere parochies, door middel van een enkele normatieve handeling, een algemeen decreet of een bijzondere wet.

50. Wanneer het gaat over de opheffing van een parochie moet het decreet, verwijzend naar de concrete situatie, duidelijk de redenen aangeven die de bisschop ertoe brachten de beslissing te nemen. Deze redenen moeten dus specifiek voor die parochie zijn, want een algemene zinspeling op het 'welzijn van de zielen' volstaat niet.

Bij de opheffing van een parochie moet de bisschop ook voorzien in de overdracht van haar goederen volgens de heersende kerkelijke normen⁵⁹. Tenzij er ernstige redenen zijn om het niet te doen, zal hij, na de priesterraad gehoord te hebben⁶⁰, moeten garanderen dat de kerk van de opgeheven parochie toegankelijk blijft voor de gelovigen.

51. In het kader van een groepering van parochies en hun eventuele opheffing is het soms noodzakelijk om een kerk terug te brengen tot een profaan, maar niet-onwaardig gebruik⁶¹. Deze beslissing valt onder de verantwoordelijkheid van de diocesane bisschop, na eerst de priesterraad die hij verplicht moet consulteren te hebben gehoord⁶².

Gewoonlijk zijn ook in dit geval de vermindering van het aantal diocesane priesters, de demografische terugval en de ernstige financiële crisis van het bisdom geen legitieme redenen om een kerk aan de eredienst te onttrekken. Als het gebouw echter in een zodanige staat verkeert dat het op geen enkele wijze voor de goddelijke eredienst gebruikt kan worden en er geen mogelijkheid

⁵⁶ Cf. *Ibid.*, canon 120, §1.

⁵⁷ Cf. *Ibid.*, canons 121-122; *Apostolorum successores*, nr. 214: *Enchiridion Vaticanum* 22 (2003-2004), 2099.

⁵⁸ Cf. *C.I.C.*, canon 51.

⁵⁹ Cf. *Ibid.*, canons 120-123.

⁶⁰ Cf. *Ibid.*, canon 500, §2 en canon 1222, §2.

⁶¹ Cf. Pauselijke Raad voor de Cultuur, *Richtlijnen in verband met onttrekking aan de eredienst* (17 december 2018): http://www.cultura.va/content/dam/cultura/docs/pdf/beniculturali/guidelines_fr.pdf.

⁶² Cf. *C.I.C.*, canon 1222, §2.

is om het te herstellen, kan de bisschop volgens het kerkelijk recht de kerk terugbrengen tot een profaan en niet-onwaardig gebruik.

VII.b. Decanaat

52. Allereerst dient men te bedenken dat *om de pastorale zorg door gemeenschappelijke activiteiten te vergemakkelijken, verschillende naburige parochies verenigd kunnen worden in bijzondere groeperingen, zoals daar zijn de decanaten*⁶³. Afhankelijk van de streek worden ze ‘decanaten’, ‘pastorale zones’ of ‘prefecturen’ genoemd⁶⁴.

53. De deken hoeft niet noodzakelijkerwijs de pastoor van een bepaalde parochie te zijn⁶⁵. Om het doel te bereiken waarvoor het decanaat is opgericht, is het zijn eerste verantwoordelijkheid *de gemeenschappelijke pastorale activiteit in het decanaat te bevorderen en te coördineren*⁶⁶, zodat het decanaat geen louter formele instelling blijft. Bovendien is de deken *aan de verplichting gehouden, volgens de door de diocesane bisschop getroffen regeling, de parochies van zijn district te bezoeken*⁶⁷. Om zijn functie beter te kunnen uitoefenen en de gemeenschappelijke activiteiten tussen de parochies nog meer te bevorderen, kan de diocesane bisschop aan de deken andere bevoegdheden toekennen die hij in de concrete context opportun acht.

VII.c. Pastorale eenheid

54. Naar analogie met hoger vernoemd doel kan de bisschop ook, na de prieterraad gehoord te hebben⁶⁸, beslissen tot een stabiele en institutionele groepering van verschillende parochies⁶⁹, rekening houdend met enkele concrete criteria: wanneer de omstandigheden dit vereisen, vanwege de territoriale uitbreiding van het decanaat of het grote aantal gelovigen, en wanneer het nodig is de organische samenwerking tussen naburige parochies binnen het decanaat aan te moedigen.

55. Bovenal is het opportuun dat de groeperingen (de zogenaamde ‘pastorale eenheden’⁷⁰) zo homogeen mogelijk afgebakend worden, ook vanuit sociologische oogpunt, zodat een echte organische of geïntegreerde pastorale zorg⁷¹ vanuit missionair perspectief gerealiseerd kan worden.

56. Bovendien moet elke parochie van deze groepering toevertrouwd worden aan een pastoor of aan een groep priesters *in solidum*, die voor alle parochiegemeenschappen zal zorgen⁷². Als de bisschop het nodig acht, kan de groepering ook uit meerdere parochies bestaan en aan dezelfde pastoor toevertrouwd worden⁷³.

57. Uit zorg voor de priesters, die hun ambt vaak verdienstelijk uitgeoefend hebben en erkenning van de gemeenschap genieten, en uit bezorgdheid voor het welzijn van de gelovigen die hun herders genegen en dankbaar zijn, mag de diocesane bisschop bij de oprichting van een bepaalde groepering, in geen geval in een en hetzelfde decreet besluiten dat in meerdere parochies die slechts aan één pastoor worden toevertrouwd⁷⁴, alle andere pastoors die nog in functie zijn⁷⁵, automatisch tot parochiale vicaris worden benoemd of de facto van hun opdracht ontheven worden.

⁶³ *Ibid.*, canon 374, §2.

⁶⁴ Cf. *Apostolorum successores*, nr. 217: *Enchiridion Vaticanum* 22 (2003-2004), 2110.

⁶⁵ Cf. *C.I.C.*, canon 554, §1.

⁶⁶ *Ibid.*, canon 555, §1, 1°.

⁶⁷ *Ibid.*, canon 555, §4.

⁶⁸ Cf. *Ibid.*, canon 500, §2.

⁶⁹ Cf. Pauselijke Raad voor de Pastorale Zorg bij Migranten en Reizigers, *Erga migrantes caritas Christi* (3 mei 2004), nr. 95: *Enchiridium Vaticanum* 22 (2003-2004), 2548.

⁷⁰ Cf. *Apostolorum successores*, nr. 215, b): *Enchiridion Vaticanum* 22 (2003-2004), 2104.

⁷¹ Cf. *Ibid.*

⁷² Cf. *C.I.C.*, canon 517, §1.

⁷³ Cf. *Ibid.*, canon 526, § 1.

⁷⁴ Cf. *Ibid.*

⁷⁵ Cf. *Ibid.*, canon 522.

58. Behalve in het geval van een benoeming *in solidum* is het de taak van de diocesane bisschop om geval per geval de functies van de priester-moderator van deze groeperingen van parochies te bepalen, evenals zijn relatie met de deken van het decanaat⁷⁶ waarin de pastorale eenheid gevestigd is.

59. Wanneer de groepering van parochies – decanaat of ‘pastorale eenheid’ – wettelijk opgericht is, bepaalt de bisschop al naar gelang de omstandigheden of iedere parochie van deze groepering een eigen parochieraad⁷⁷ moet hebben dan wel of het beter is dat deze taak aan één parochieraad voor alle betrokken parochies toevertrouwd wordt. Wat ook hun situatie is, het feit dat ze elk hun rechtspersoonlijkheid en rechtshoedanigheid behouden, maakt dat iedere parochie die deel uitmaakt van de groepering, haar eigen raad voor economische aangelegenheden moet behouden⁷⁸.

60. Om voorrang te geven aan de evangelisatie en een meer doeltreffende pastorale zorg is het aangewezen om voor bepaalde domeinen (bijvoorbeeld catechese, caritas, jeugd- of gezinspastoraal) gemeenschappelijke pastorale diensten voor de parochies van de groepering op te richten, met de participatie van alle geledingen van het volk van God, namelijk geestelijken, godgewijden en lekengeelovigen.

VII.d. Pastorale zone

61. Als meerdere ‘pastorale eenheden’ een decanaat kunnen vormen, dan kan de bisschop, na de priesterraad gehoord te hebben⁷⁹, vooral in zeer uitgestrekte bisdommen, verschillende decanaten samenvoegen tot ‘districten’ of ‘pastorale zones’⁸⁰ onder leiding van een bisschoppelijke vicaris⁸¹. Deze heeft een gewone uitvoerende bevoegdheid voor het pastorale bestuur van de zone, in naam van de diocesane bisschop, onder zijn gezag en in gemeenschap met hem, naast de bijzondere bevoegdheden die deze laatste hem per geval wil toekennen.

III. Gewone en buitengewone vormen van pastorale zorg voor de parochiegemeenschap

62. De pastoor en de andere priesters zijn door hun pastorale werk, samen met de bisschop, in de eerste plaats het fundamentele referentiepunt voor de parochiegemeenschap⁸². De pastoor en de priesters, die samen een gemeenschappelijk leven en priesterlijke broederschap koesteren, vieren het sacramentele leven voor en met de gemeenschap. Het is hun taak om de parochie zo te organiseren dat ze een overtuigend teken van christelijke gemeenschap is⁸³.

63. In verband met de aanwezigheid en de zending van de priesters in de parochiegemeenschap verdient het gemeenschappelijke leven van de priesters een speciale vermelding⁸⁴. Dit wordt aanbevolen in canon 280, ook al is het geen verplichting voor de diocesane geestelijkheid. In dit verband moet herinnerd worden aan de fundamentele waarden van een broederlijke en biddende

⁷⁶ Cf. *Ibid.*, canons 553-555.

⁷⁷ Cf. *Ibid.*, canon 536.

⁷⁸ Cf. *Ibid.*, canon 537.

⁷⁹ Cf. *Ibid.*, canon 500, §2.

⁸⁰ Cf. *Apostolorum successores*, nr. 219: *Enchiridion Vaticanum* 22 (2003-2004), 2117; Om verwarring te voorkomen is het aangewezen de term ‘pastorale zone’ alleen voor dit soort groepering te gebruiken.

⁸¹ Cf. *C.I.C.*, canons 134, §1 et 476.

⁸² Hou in gedachten: a) wat verband houdt met de ‘diocesane bisschop’ geldt ook voor de anderen die juridisch gezien aan hem gelijk zijn; b) wat verband houdt met de parochie en de pastoor geldt ook voor de quasiparochie en de quasipastoor; c) datgene wat de lekengeelovigen betreft is ook van toepassing op de leden, die niet tot de clerus behoren, van de instituten van gewijd leven en van de gemeenschappen van apostolisch leven, tenzij er specifiek naar de lekenstaat wordt verwezen; d) afhankelijk van de context waarin het in deze instructie gebruikt wordt en in overeenstemming met de normen van het wetboek, heeft de term ‘moderator’ verschillende betekenissen.

⁸³ Cf. *Lumen gentium*, nr. 26: AAS 57 (1965), 31-32.

⁸⁴ Cf. *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, nrs. 83; 88.e, p. 37; 39-40.

verbondenheid en een onderlinge samenwerking van de clerici⁸⁵, met het oog op een overtuigend getuigenis van de sacramentele broederlijkheid⁸⁶ en een doeltreffender evangelisatie.

64. Wanneer de priesters in gemeenschap leven, wordt hun priesteridentiteit versterkt, verminderen hun materiële zorgen en wordt de verleiding van het individualisme de pas afgesneden door diepgaande persoonlijke relaties. Gemeenschappelijk gebed, gemeenschappelijke bezinning en studie, die nooit mogen ontbreken in het priesterleven, kunnen een grote steun zijn bij de vorming van een in het dagelijkse leven geïncarneerde priesterspiritualiteit.

In ieder geval is het gepast dat de bisschop, volgens zijn onderscheidingsvermogen en voor zover als mogelijk, rekening houdt met de menselijke en geestelijke verwantschap tussen de priesters aan wie hij een parochie of een groepering van parochies wil toevertrouwen en dat hij hen uitnodigt tot een edelmoedige beschikbaarheid voor de nieuwe pastorale zending en tot een of andere vorm van gemeenschappelijk leven met zijn medebroeders⁸⁷.

65. In sommige gevallen, vooral wanneer de traditie of gewoonte van een pastorie ontbreekt, of wanneer ze om een of andere reden niet beschikbaar is als woonruimte voor de priester, kan het gebeuren dat de priester terug bij zijn familie van herkomst gaat wonen, de eerste plaats waar hij een menselijke vorming kreeg en zijn roeping op het spoor kwam⁸⁸.

Eenzijds kan deze praktijk een positief effect hebben op het dagelijkse leven van de priester, omdat het hem een serene en stabiele huiselijke omgeving garandeert, vooral wanneer de ouders nog in leven zijn. Anderzijds moet de priester ervoor zorgen dat hij niet afhankelijk wordt van die familiebanden, die zijn beschikbaarheid voor een voltijdse zending, zijn relatie met de priesterfamilie en de gemeenschap van leken gelovigen negatief kunnen beperken.

VIII.a. Pastoor

66. Het ambt van pastoor behelst de volledige zielzorg⁸⁹. Daarom moet een gelovige om geldig pastoor benoemd te worden, de priesterwijding ontvangen hebben⁹⁰. Daardoor wordt elke mogelijkheid om dit ambt en de bijhorende functies toe te kennen aan iemand die niet tot het presbyteraat behoort, uitgesloten, zelfs in het geval van een priestertekort.

Juist omdat de herder en de gemeenschap elkaar moeten kennen en nabij zijn, kan het ambt van pastoor ook niet aan een rechtspersoon toevertrouwd worden⁹¹. Op basis van de bepalingen van canon 517 §§ 1-2 moet er met name op gewezen worden dat het ambt van pastoor ook niet aan een groep van geestelijken en leken toevertrouwd kan worden. In dit verband moeten termen als 'teamleider' of 'ploegverantwoordelijke' of soortgelijke termen die een collegiaal bestuur van de parochie kunnen suggereren, vermeden worden.

67. Aangezien hij *de eigen herder van de hem toevertrouwde parochie is*⁹², is de pastoor van rechtswege de vertegenwoordiger van de parochie in alle juridische aangelegenheden⁹³. Hij is de

⁸⁵ Cf. *C.I.C.*, canon 275, §1.

⁸⁶ Cf. Oecumenisch concilie Vaticanum II, Decreet over het ambt en het leven van de priesters *Presbyterorum ordinis* (7 december 1965), nr. 8: AAS 58 (1966), 1003.

⁸⁷ Cf. *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, nr. 88, p. 39-40.

⁸⁸ Cf. Franciscus, Toespraak tot de deelnemers aan het congres georganiseerd door de Congregatie voor de Clerus, ter gelegenheid van de 50ste verjaardag van de conciliaire decreten *Optatam totius* en *Presbyterorum ordinis* (20 november 2015): AAS 107 (2015), p. 1295.

⁸⁹ Cf. *C.I.C.*, canon 150.

⁹⁰ Cf. *Ibid.*, canon 521, § 1.

⁹¹ Cf. *Ibid.*, canon 520, § 1.

⁹² *Ibid.*, canon 519.

⁹³ Cf. *Ibid.*, canon 532.

beheerder die verantwoordelijk is voor de goederen van de parochie, die als ‘kerkelijke goederen’ onderworpen zijn aan de desbetreffende canonieke normen⁹⁴.

68. Zoals het Tweede Vaticaanse Concilie bevestigt, *dienen de pastoors in hun parochies de ambtelijke stabiliteit te bezitten die nodig is voor het heil van de zielen*⁹⁵. Als algemeen principe zou de pastoor dus voor onbepaalde tijd benoemd moeten worden⁹⁶.

De diocesane bisschop kan echter voor een bepaalde tijd pastoors benoemen, als dat door de bisschoppenconferentie bij decreet besloten is. Omdat de pastoor een effectieve en efficiënte band met de hem toevertrouwde gemeenschap moet kunnen opbouwen, is het passend dat de bisschoppenconferenties geen te korte termijn, minder dan vijf jaar, voor de benoemingen van bepaalde duur, vastleggen.

69. In ieder geval moeten de pastoors, zelfs als ze voor een ‘onbepaalde tijd’ benoemd zijn of vóór het verstrijken van ‘de vaste termijn’, beschikbaar zijn voor een eventuele overplaatsing naar een andere parochie of een ander ambt, *indien het zielenheil ofwel de nood of het nut van de Kerk dat vereist*⁹⁷. Men moet onthouden dat de pastoor in dienst van de parochie staat, en niet andersom.

70. Gewoonlijk is het goed dat de pastoor, daar waar dat mogelijk is, de parochiale zorg over slechts één parochie heeft. Maar *wegens een tekort aan priesters of andere omstandigheden kan aan dezelfde pastoor de zorg over meerdere naburige parochies toevertrouwd worden*⁹⁸. ‘Andere omstandigheden’ zijn bijvoorbeeld de geringe omvang van het territorium of van de bevolking, evenals de nabijheid van de in aanmerking komende parochies. Wanneer meerdere parochies aan dezelfde pastoor worden toevertrouwd, moet de diocesane bisschop zorgvuldig erop toezien dat de pastoor het ambt van pastoor volledig en concreet kan uitoefenen in iedere parochie die aan hem toevertrouwd is⁹⁹.

71. Eenmaal benoemd, blijft de pastoor de hem toevertrouwde functies volledig uitoefenen, met alle rechten en verantwoordelijkheden die daaruit voortvloeien, totdat hij zijn pastorale functie op legitieme wijze beëindigd heeft¹⁰⁰. Met betrekking tot zijn ontslag of overplaatsing vóór het verstrijken van zijn mandaat moeten de desbetreffende canonieke procedures, die de Kerk gebruikt om te onderscheiden wat in elk afzonderlijk geval gepast is, in acht genomen worden¹⁰¹.

72. Zelfs als er geen andere redenen zijn om te stoppen, moet de pastoor die de leeftijd van 75 jaar bereikt heeft, de uitnodiging van de diocesane bisschop om afstand te doen van de parochie aanvaarden¹⁰², als het welzijn van de gelovigen dit vereist. Het afstand doen van het ambt op 75-jarige leeftijd¹⁰³, is te beschouwen als een morele, zo niet canonieke plicht. Dit betekent echter niet dat de pastoor automatisch zijn ambt verliest. Het ambt eindigt pas als de diocesane bisschop de betrokken pastoor schriftelijk in kennis heeft gesteld van zijn aanvaarding van het ontslag¹⁰⁴. Van zijn kant moet de bisschop het ontslag van een pastoor welwillend overwegen, ook al is het alleen maar ingediend omdat hij de leeftijd van 75 jaar bereikt heeft.

73. Om een functionele opvatting van het ambt te vermijden, zal de diocesane bisschop, alvorens het ontslag te aanvaarden, in ieder geval zorgvuldig alle omstandigheden van de persoon en de plaats afwegen, zoals bijvoorbeeld gezondheids- of disciplinaire redenen, het gebrek aan priesters, het

⁹⁴ Cf. *Ibid.*, canon 1257, § 1.

⁹⁵ *Christus Dominus*, nr. 31: AAS 58 (1965), 689.

⁹⁶ *C.I.C.*, canon 522.

⁹⁷ *Ibid.*, canon 1748.

⁹⁸ *Ibid.*, canon 526, §1.

⁹⁹ Cf. *Ibid.*, canon 152.

¹⁰⁰ Cf. *Ibid.*, canon 538, §§ 1-2.

¹⁰¹ Cf. *Ibid.*, canons 1740-1752, rekening houdend met de canons 190-195.

¹⁰² Cf. *Ibid.*, canon 538, §3.

¹⁰³ *Ibidem*.

¹⁰⁴ Cf. *Ibid.*, canon 189.

welzijn van de parochiegemeenschap en andere soortgelijke elementen. Hij zal het ontslag dus aanvaarden omwille van een billijke en proportionele reden is¹⁰⁵.

74. Als de persoonlijke situatie van de priester het toelaat en als het pastoraal opportuun is, zal de bisschop de mogelijkheid overwegen om hem in het ambt van pastoor te laten, eventueel door iemand naast hem te plaatsen om hem te helpen en voor te bereiden op zijn opvolging. Bovendien kan *de bisschop, al naargelang de omstandigheden, een pastoor die ontslag genomen heeft, een kleinere en mindere zware parochie toevertrouwen*¹⁰⁶ of hem in ieder geval een andere pastorale taak geven die overeenkomt met zijn concrete mogelijkheden, waarbij hij de priester zo nodig duidelijk maakt dat hij zich in geen geval bij een dergelijke overplaatsing 'gedegradeerd' of 'gestraft' mag voelen.

VIII.b. Parochieadministrator

75. Wanneer het niet mogelijk is om onmiddellijk over te gaan tot de benoeming van een pastoor¹⁰⁷, moet in overeenstemming met de bepalingen van het kerkelijk recht, een parochieadministrator¹⁰⁸ benoemd worden.

Dit is een ambt dat in wezen van voorbijgaande aard is en uitgeoefend wordt in afwachting van de benoeming van een nieuwe pastoor. Daarom is het voor de diocesane bisschop onwettig om een parochieadministrator te benoemen en hem voor een lange periode, meer dan een jaar, of zelfs permanent, in deze functie te laten, om de benoeming van een pastoor te vermijden.

De ervaring leert dat een dergelijke oplossing vaak gekozen wordt om de wettelijke vereisten over het principe van stabiliteit van de pastoor te omzeilen. Deze schending van de wet schaadt zowel de missie van de betrokken priester als de gemeenschap zelf. Doordat de aanwezigheid van de pastoor onzeker is, kan de gemeenschap geen verregaande evangelisatieprojecten plannen en moet ze zich beperken tot louter de instandhouding van de pastorale zorg.

VIII.c. Priesters in solidum

76. Verder kan *de pastorale zorg over een parochie of over verschillende parochies samen aan meerdere priesters hoofdelijk (in solidum) toevertrouwd worden, waar de omstandigheden dit vereisen*¹⁰⁹. Deze oplossing kan gekozen worden wanneer, volgens het oordeel van de bisschop, concrete omstandigheden dat vereisen, met name om door een gemeenschappelijke en doeltreffende pastoraal het welzijn van de betrokken gemeenschappen te dienen, maar ook om een spiritualiteit van gemeenschap onder priesters te bevorderen¹¹⁰.

In dergelijke gevallen handelt de groep priesters, samen met de andere geledingen van de betrokken parochiegemeenschappen, in gemeenschappelijk overleg. De moderator is de *primus inter pares* ten opzichte van de andere priesters, die in alle opzichten pastoor zijn.

77. Het wordt ten zeerste aanbevolen dat elke gemeenschap van priesters aan wie de pastorale zorg over een of meerdere parochies hoofdelijk toevertrouwd is, een intern reglement opstelt, zodat iedere priester de taken en functies die hem zijn toevertrouwd beter kan vervullen¹¹¹.

De moderator is verantwoordelijk voor het coördineren van de samenwerking van de parochie of parochies die aan de groep zijn toevertrouwd. Hij vertegenwoordigt hen in juridische

¹⁰⁵ Cf. *Ibid.*, canon 189, §2, en *Apostolorum successores*, nr. 212: *Enchiridion Vaticanum* 22 (2003-2004), 2095.

¹⁰⁶ *Apostolorum successores*, nr. 212: *Enchiridion Vaticanum* 22 (2003-2004), 2095.

¹⁰⁷ Cf. *C.I.C.*, canons 539-540.

¹⁰⁸ Cf. in het bijzonder *Ibid.*, canons 539, 549, 1747, §3.

¹⁰⁹ *Ibid.*, canon 517, §1; cf. ook canons 542-544.

¹¹⁰ Cf. *Ibid.*, canons 517, §1, et 526, §1.

¹¹¹ Cf. *Ibid.*, canon 543, §1.

aangelegenheden¹¹² en coördineert de uitoefening van de bevoegdheid van de pastoors om bij huwelijken te assisteren en dispensaties te verlenen¹¹³, en tegenover de bisschop legt hij verantwoording af voor alle activiteiten van de groep¹¹⁴.

VIII.d. Parochievicaris

78. Bovendien kan een priester benoemd worden tot parochievicaris (ook assistent-priester, hulppriester, medepastoor e.a. genoemd), met de verantwoordelijkheid voor een sector van de pastorale zorg: jongeren, ouderen, zieken, verenigingen, broederschappen, vorming, catechese, enz., overkoepelend voor verschillende parochies, of toegevoegd aan het ambt of een specifiek deel ervan, in een van de parochies¹¹⁵.

In het geval de parochievicaris toegewezen wordt aan meerdere parochies waarvoor verschillende pastoors verantwoordelijk zijn, is het raadzaam om in een benoemingsdecreet de taken die hem met betrekking tot elke parochiegemeenschap toevertrouwd worden, te preciseren en te beschrijven; evenals welke soort verbintenis met de pastoors hij moet nakomen betreffende zijn verblijfplaats, zijn onderhoudskosten en het vieren van de eucharistie.

VIII.e. Diakens

79. Diakens zijn gewijde ambtsdragers, geïncardineerd in een bisdom of in andere kerkelijke instanties die over deze bevoegdheid beschikken¹¹⁶. Zij zijn medewerkers van de bisschop en van de priesters in de ene evangelisatieopdracht, met de specifieke taak om, op grond van het ontvangen sacrament, *het Godsvolk te dienen in de dienst van de liturgie, van het woord en van de liefde*¹¹⁷.

80. Om de identiteit van de diakens te verzekeren, met het oog op promotie van hun ambt, waarschuwde paus Franciscus al vanaf het begin voor enkele risico's in verband met het eigene van het diaconaat: *We moeten oppassen dat we diakens niet beschouwen als halve priesters en halve leken. (...) Ook het beeld van de diaken als een soort bemiddelaar tussen de gelovigen en de herders klopt niet. Ze bevinden zich niet halverwege tussen de priesters en de leken noch halverwege tussen de herders en de gelovigen. Er zijn twee verleidingen. Er is het gevaar van klerikalisme: de diaken die te klerikaal is. (...) En de andere verleiding is het functionalisme: de diaken als hulpje van de priester*¹¹⁸.

In diezelfde toespraak verduidelijkte de Heilige Vader de specifieke rol van diakens binnen de kerkgemeenschap: *Het diaconaat is een specifieke roeping, een roeping binnen het gezinsverband, die dienstbaarheid impliceert. (...) Dit is het sleutelwoord om uw charisma te begrijpen. Dienstbaarheid als een van de specifieke gaven van het volk van God. De diaken is als het ware de behoeder van de dienstbaarheid in de Kerk. Elk woord moet zorgvuldig afgewogen worden. Jullie zijn de behoeders van de dienst in de Kerk: dienst aan het Woord, de dienst aan het Altaar, de dienst aan de armen*¹¹⁹.

81. De leer over het diaconaat is in de loop der eeuwen sterk geëvolueerd. Het opnieuw bespreken van het diaconaat tijdens het Tweede Vaticaanse Concilie leidde o.a. tot een doctrinaire verduidelijking en tot een uitbreiding van de officiële functies. Het concilie 'beperkt' het diaconaat

¹¹² Cf. *Ibid.*, canon 543, §2, 3°; burgerrechtelijk vertegenwoordigt hij ook de parochie in landen waar deze als juridische realiteit erkend worden.

¹¹³ Cf. *Ibid.*, canon 543, §1.

¹¹⁴ Cf. *Ibid.*, canon 517, §1.

¹¹⁵ Cf. *Ibid.*, canon 545, §2; zo kan bijvoorbeeld een priester met ervaring op geestelijk vlak, maar met een slechte gezondheid, aangesteld worden tot gewone biechtvader voor vijf naburige parochies.

¹¹⁶ Cf. *Ibid.*, canon 265.

¹¹⁷ *Ibid.*, canon 1009, §3.

¹¹⁸ Franciscus, Toespraak tijdens een ontmoeting met priesters en godgewijden, Milaan (25 maart 2017): AAS 109 (2017), 376.

¹¹⁹ *Ibid.*, 376-377

niet alleen tot caritatief dienstbetoon of – zoals het Concilie van Trente het bepaalde – tot een wijding onderweg naar het priesterschap, bijna uitsluitend in dienst van de liturgie. Integendeel, het Tweede Vaticaanse Concilie bepaalt dat het een wijding is. Daarom *moeten zij, gesterkt door de sacramenten, in de 'diaconie' van de liturgie, van het woord en van de liefde, in gemeenschap met de bisschop en zijn priesters, ten dienste staan van het volk Gods*¹²⁰.

De postconcliaire reflectie herneemt wat door *Lumen Gentium* is uitgewerkt en verheldert het ambt van diaken verder als een deelname aan het sacrament van de Heilige Orde, zij het in een andere mate. In een audiëntie met de deelnemers aan het Internationale Congres over het Diaconaat, onderstreepte Paulus VI opnieuw dat het diaconaat de christelijke gemeenschappen dient *zowel bij het verkondigen van het woord van God, als bij het toedienen van de sacramenten en bij het beoefenen van de naastenliefde*¹²¹. Hoewel het erop lijkt dat volgens de Handelingen van de Apostelen (Hnd 6,1-6) de zeven verkozen mannen uitsluitend voor de maaltijden moesten zorgen, meldt hetzelfde Bijbelse boek daarentegen dat Stefanus en Filippus zich volledig toelieden op de 'dienst van het Woord'. Als medewerkers van de Twaalf en van Paulus situeert hun bediening zich op tweeërlei vlak: de evangelisatie en de naastenliefde.

Daarom kunnen veel kerkelijke functies aan een diaken toevertrouwd worden, namelijk alle taken die niet de volledige zielzorg met zich meebrengen¹²². Het Wetboek van Canoniek Recht bepaalt welke taken bestemd zijn voor priesters en welke aan leken toevertrouwd kunnen worden, maar er is geen enkele indicatie van een of andere bijzondere dienst waarin het ambt van diaken een specifieke uitdrukking kan vinden.

82. Wat er ook van zij, de geschiedenis van het diaconaat herinnert ons eraan dat het diaconaat is ingesteld in de context van een ambtsvisie van de Kerk en dus als een gewijd ambt in dienst van het Woord en van de naastenliefde; dit laatste omvat ook het beheer van de goederen. Deze dubbele opdracht van de diaken komt dan tot uiting in de liturgie, waar hij geroepen is om het Evangelie te verkondigen en de priester aan het altaar bij te staan. Het zijn precies deze referenties die kunnen bijdragen tot het identificeren van de specifieke taken van een diaken en het verrijken van de typische aspecten van deze roeping, en die bijgevolg het diaconale ambt kunnen bevorderen.

VIII.f. Godgewijden

83. Binnen de parochiegemeenschap zijn er in veel gevallen personen aanwezig die kozen voor een godgewijd leven. *Dit staat in feite niet buiten of los van het leven van de plaatselijke Kerk, maar het vertegenwoordigt een bijzondere manier, gekenmerkt door de radicaliteit van het Evangelie, om er middenin aanwezig te zijn, met haar specifieke gaven*¹²³. Bovendien situeert het godgewijde leven, naast de geestelijken en leken geïntegreerd in de gemeenschap, *zich in de charismatische dimensie van de Kerk (...). De spiritualiteit van de instituten van het godgewijde leven kan, zowel voor leken gelovigen als voor priesters, een belangrijke bron worden om hun eigen roeping te beleven*¹²⁴.

84. De bijdrage die de godgewijden kunnen leveren aan de evangelisatieopdracht van de parochiegemeenschap komt in de eerste plaats voort uit hun 'zijn', dat wil zeggen uit het getuigenis van de radicale navolging van Christus door de professie van de evangelische raden¹²⁵, en pas in de tweede plaats uit hun 'handelen', dat wil zeggen uit hun werken die overeenkomen met het

¹²⁰ *Lumen Gentium*, nr. 29: AAS 57 (1965), 36.

¹²¹ Paulus VI, *Toespraak tot de deelnemers aan het Internationaal Congres over het Diaconaat*, 25 oktober 1965: *Enchiridion sul Diaconato* (2009), 147-148.

¹²² Cf. *Ibid.*, canon 150.

¹²³ Congregatie voor de Geloofsleer, brief *Iuvenescit Ecclesia* aan de bisschoppen van de katholieke Kerk over de relatie tussen de hiërarchische en charismatische gaven voor het leven en de zending van de Kerk (15 mei 2016), nr. 21: *Enchiridium Vaticanum* 32 (2016), 734.

¹²⁴ *Ibid.*, nr. 22: *Enchiridium Vaticanum* 32 (2016), 738.

¹²⁵ Cf. *C.I.C.*, canon 573, §1.

specifieke charisma van elk instituut (bijvoorbeeld catechese, caritas, vorming, jongerenpastoraal, ziekenzorg)¹²⁶.

VIII.g. Leken

85. De parochiegemeenschap is op een bijzondere wijze samengesteld uit leken gelovigen¹²⁷. Door hun doopsel en de andere christelijke initiatiesacramenten en in veel gevallen ook door het huwelijk¹²⁸, nemen zij deel aan de evangelisatieopdracht van de Kerk, omdat *de eigen roeping en zending van leken gelovigen erin bestaat de verschillende aardse werkelijkheden om te vormen zodat iedere menselijke activiteit door het Evangelie vernieuwd wordt*¹²⁹.

Op een bijzondere manier zoeken de leken gelovigen, die een specifiek seculier karakter hebben, *het Rijk van God door de tijdelijke aangelegenheden te behartigen en volgens de wil van God te regelen*¹³⁰. Zij kunnen zich ook geroepen voelen of geroepen zijn om samen te werken met hun herders in dienst van de groei en de bloei van de kerkelijke gemeenschap door het uitoefenen van een grote verscheidenheid van bedieningen overeenkomstig de genade en de charisma's die de Heer graag in hen zal neerleggen¹³¹.

86. Tegenwoordig worden alle leken gelovigen opgeroepen om zich edelmoedig in te zetten voor de dienst van de evangelisatie, in de eerste plaats door het evangelische getuigenis in hun dagelijkse leven, waar ze zich ook bevinden en welke verantwoordelijkheid zij ook dragen, en vervolgens op een bijzondere manier door het, volgens hun eigen mogelijkheden, aanvaarden van engagementen in dienst van de parochiegemeenschap¹³².

VIII.h. Andere vormen van toevertrouwen van pastorale zorg

87. Zoals blijkt uit canon 517, §2 kan de bisschop nog op een andere manier voorzien in de pastorale zorg van een gemeenschap, wanneer het niet mogelijk is een pastoor of parochievicaris voltijds te benoemen, wegens een tekort aan priesters. In dergelijke problematische pastorale omstandigheden kan de diocesane bisschop, om het christelijke leven te ondersteunen en de evangelisatieopdracht van de gemeenschap voort te zetten, de deelname in de uitoefening van de pastorale zorg over een parochie toevertrouwen aan een diaken, een godgewijde of een leek, of zelfs aan een groep personen (bijvoorbeeld een religieus instituut, een vereniging)¹³³.

88. De personen aan wie de deelname in de uitoefening van de pastorale zorg over een gemeenschap is toevertrouwd, worden geleid door een priester, die over de nodige bevoegdheden daarvoor beschikt en optreedt als 'moderator van de pastorale zorg'. Hij beschikt daarvoor over de bevoegdheden en de functies van een pastoor, ook al bekleedt hij het ambt met de daarbij horende rechten en plichten niet.

Men mag niet vergeten dat dit een buitengewone vorm van overdracht van pastorale zorg is, omdat het niet mogelijk is een pastoor of een parochievicaris te benoemen. Dit mag niet verward worden met de gewone actieve samenwerking van de leken gelovigen die die hun verantwoordelijkheid opnemen.

¹²⁶ Cf. Congregatie voor de Instituten van Godgewijd Leven en de Instituten van Apostolisch Leven – Congregatie voor de Bisschoppen, *Mutuae relationes*. Basisrichtlijnen over de verhoudingen tussen bisschoppen en religieuzen in de Kerk (14 mei 1978), nrs. 10; 14, a): *Enchiridium Vaticanum* 6 (1977-1979), 604-605; 617-620; cf. ook *Apostolorum successores*, nr. 98: *Enchiridium Vaticanum* 22 (2003-2004), 1803-1804.

¹²⁷ Cf. *De vreugde van het Evangelie – Evangelii gaudium*, nr. 102.

¹²⁸ Cf. *Christifideles laici*, nr. 23: AAS 81 (1989), 429.

¹²⁹ *De vreugde van het Evangelie – Evangelii gaudium*, nr. 201.

¹³⁰ *Lumen gentium*, nr. 31.

¹³¹ Paulus VI, apostolische exhortatie *Evangelii nuntiandi* (8 december 1975), nr. 73: AAS 68 (1976), 61.

¹³² Cf. *Evangelii gaudium*, nr. 81: AAS 105 (2013), 1053-1054.

¹³³ Cf. C.I.C., canon 517, §2.

89. Bij het beroep doen op deze buitengewone maatregel moet men vooreerst het volk van God voldoende daarop voorbereiden en vervolgens ervoor zorgen dat die alleen voor de noodzakelijke tijd, en niet voor onbepaalde tijd, toegepast wordt¹³⁴. Voor een juist begrip en toepassing van deze canon is het nodig dat deze buitengewone maatregel uitgevoerd wordt *met strikte inachtneming van de daarin vervatte voorwaarden: a) 'wegens een tekort aan priesters' en niet voor het gemak of een ambigue 'bevordering van leken' (...); b) mits het om 'een deelname in de uitoefening van de pastorale zorg' en niet om het leiden, coördineren, modereren en besturen van de parochie gaat; iets wat volgens de tekst van de canon, alleen de priester toekomt*¹³⁵.

90. Om het toevertrouwen van de opdracht in de pastorale zorg volgens canon 517, §2¹³⁶, succesvol uit te voeren, moeten bepaalde criteria in acht genomen worden. Vooral omdat het hier gaat om een buitengewone en tijdelijke pastorale oplossing¹³⁷, is de enige canonieke reden die de toepassing van deze maatregel legitiem maakt een gebrek aan priesters, waardoor het onmogelijk is om te voorzien in de pastorale zorg van de parochiegemeenschap door een pastoor of parochievicaris aan te stellen. Als dit het geval is, geeft men bovendien de voorkeur aan een of meerdere diakens boven godgewijden of leken¹³⁸.

91. In ieder geval ligt de coördinatie van de op deze manier georganiseerde pastorale zorg bij de priester die door de diocesane bisschop als moderator benoemd is. Deze priester heeft uitsluitend de macht en de bevoegdheden die eigen zijn aan de pastoor. De andere gelovigen daarentegen hebben *een deelname aan de uitoefening van de pastorale zorg over de parochie*¹³⁹.

92. Zowel de diaken als de andere niet gewijde personen die deelnemen aan de uitoefening van de pastorale zorg, kunnen alleen die functies uitoefenen die overeenkomen met hun respectieve hoedanigheid van diaken of leken. In deze gevallen echter moeten *de oorspronkelijke kenmerken van verschil en complementariteit tussen de charisma's en functies van gewijde ambtsdragers en leken zorgvuldig in acht genomen en gerespecteerd worden, aangezien deze eigen zijn aan de Kerk die God organisch heeft willen structureren*¹⁴⁰.

93. Ten slotte wordt het de bisschop ten zeerste aanbevolen om in het decreet waarmee hij de priester tot moderator benoemt op zijn minst summier de redenen uiteen te zetten waarom het noodzakelijk is deze buitengewone vorm van pastorale zorg over een of meer parochiegemeenschappen toe te passen en daarin ook te beschrijven op welke manier de benoemde priester zijn ambt zal uitoefenen.

IX. Benoemingen en pastorale bedieningen

¹³⁴ Cf. *Apostolorum successores*, nr. 215, c): *Enchiridium Vaticanum* 22 (2003-2004), 2105.

¹³⁵ Congregatie voor de Clerus, [Interdicasteriale] instructie over enkele vragen met betrekking tot de medewerking van leken aan het priesterambt *Ecclesiae de mysterio* (15 augustus 1997), art. 4, §1, a-b): AAS 89 (1997), 866-867; cf. ook *Apostolorum successores*, nr. 215, c): *Enchiridium Vaticanum* 22 (2003-2004), 2105. Aan deze priester komt ook de juridische vertegenwoordiging van de parochie toe, op het canonieke vlak, en op het burgerlijke vlak waar het staatsrecht daarin voorziet.

¹³⁶ Alvorens canon 517, §2 toe te passen, moet de diocesane bisschop zorgvuldig mogelijke alternatieven overwegen, zoals het engageren van oudere priesters die nog geschikt zijn voor het ambt, of meerdere parochies toevertrouwen aan één pastoor of aan een groep priesters *in solidum*.

¹³⁷ Cf. *Ecclesiae de mysterio*, art. 4, §1, b): AAS 89 (1997), 866-867, en Congregatie voor de Clerus, instructie *De priester herder en leidsman van de parochiegemeenschap* (4 augustus 2002), nrs. 23 et 25, het gaat in het bijzonder over *een tijdelijke samenwerking voor de uitoefening van de pastorale zorg van de parochie*, cf. nr. 23: *Enchiridium Vaticanum* 21 (2002), 834-836.

¹³⁸ Cf. *De priester herder en leidsman van de parochiegemeenschap*, nr. 25: *Enchiridium Vaticanum* 21 (2002), 836.

¹³⁹ C.I.C., canon 517, §2.

¹⁴⁰ *De priester herder en leidsman van de parochiegemeenschap*, nr. 23: *Enchiridium Vaticanum* 21 (2002), 834.

94. Naast de occasionele samenwerking die elke persoon van goede wil – zelfs de niet-gedoopte – in het kader van de dagelijkse parochieactiviteiten kan aanbieden, zijn er enkele vaste benoemingen op basis waarvan gelovigen de verantwoordelijkheid voor een bediening binnen de parochiegemeenschap voor een bepaalde tijd op zich nemen. We denken bijvoorbeeld aan catechisten, misdienaars, opvoeders in groepen en verenigingen, beoefenaars van de werken van barmhartigheid, medewerkers van verschillende informatie-, begeleidings- of adviescentra en ziekenbezoekers.

95. In ieder geval is het bij het toewijzen van de opdrachten aan diakens, godgewijden en leken gelovigen die een aandeel krijgen in de uitoefening van de pastorale zorg, noodzakelijk om een terminologie te gebruiken die precies overeenkomt met de functies die zij naargelang hun hoedanigheid kunnen uitoefenen. Op deze manier wordt het wezenlijke verschil tussen het algemene en bijzondere priesterschap klaar en duidelijk gehandhaafd en wordt het eigene van de benoeming die ieder van hen ontvangt, duidelijk omschreven.

96. In die zin is het vooral de verantwoordelijkheid van de diocesane bisschop en, voor wat zijn bevoegdheid betreft, van de pastoor om ervoor te zorgen dat de bedieningen van diakens, godgewijden en leken met een verantwoordelijke functie in de parochie, niet aangeduid worden met titels als ‘pastoor’, ‘medepastoor’, ‘kapelaan’, ‘aalmoezenier’, ‘moderator’, ‘coördinator’, ‘parochieverantwoordelijke’ of andere gelijkaardige termen¹⁴¹ die het recht voorbehoudt aan priesters¹⁴², voor zover ze een rechtstreekse wisselwerking met het profiel van het priesterambt hebben.

Het is eveneens onwettig en niet in overeenstemming met hun kerkelijke status, als men voor de genoemde gelovigen en diakens uitdrukkingen gebruikt als ‘het toevertrouwen van de pastorale zorg van de parochie’, ‘het besturen van de parochiegemeenschap’ of andere soortgelijke uitdrukkingen die rechtstreeks verwijzen naar de specificiteit van het priesterambt en onder de verantwoordelijkheid van de pastoor vallen.

Zo lijken de termen ‘meewerkend diaken’ en voor godgewijden en leken ‘coördinator van... (een bepaalde sector van pastorale zorg)’, ‘pastorale medewerker’, ‘pastorale assistent’, ‘verantwoordelijke voor ... (een bepaalde sector van pastorale zorg)’ hier meer aangewezen.

97. Lekengelovigen kunnen, in overeenstemming met het recht, vast aangesteld worden door de voorgeschreven liturgische ritus, volgens canon 230, §1. De niet-gewijde gelovigen mogen de titel ‘buitengewone bedienaar’ alleen gebruiken als zij daadwerkelijk door de bevoegde autoriteit¹⁴³ geroepen zijn om de in de canons 230, §3 en 943 bedoelde vervangende functies te vervullen. Een tijdelijke aanstelling bij liturgische handelingen, zoals voorzien in canons 230, §2, ook al duurt die enige tijd, verleent de niet-gewijde gelovigen geen specifieke benoeming¹⁴⁴.

Deze leken gelovigen moeten volledig opgenomen zijn in de gemeenschap van de katholieke Kerk¹⁴⁵, voldoende gevormd voor de functie die ze moeten vervullen, en een voorbeeldige persoonlijke en pastorale levenswijze hebben die hun bediening geloofwaardig maakt.

¹⁴¹ Cf. *Ecclesiae de mysterio*, art. 1, §3: AAS 89 (1997), 863.

¹⁴² Cf. *De priester herder en leidsman van de parochiegemeenschap*, nr. 23: *Enchiridion Vaticanum* 21 (2002), 835.

¹⁴³ Cf. *Apostolorum successores*, nr. 112: *Enchiridion Vaticanum* 22 (2003-2004), 1843.

¹⁴⁴ Het is goed eraan te herinneren dat er, naast de functies die eigen zijn aan de bediening van lector, onder de liturgische functies die de diocesane bisschop, na raadpleging van de bisschoppenconferentie, tijdelijk aan leken gelovigen, mannen en vrouwen, kan toevertrouwen, ook de altaardienst is, overeenkomstig de desbetreffende canonieke normen. Zie Pauselijke Raad voor de Interpretatie van Wetteksten; Risposta (11 juli 1992): AAS 86 (1994), 541; Congregatie voor de Goddelijke Eredienst en de Discipline van de Sacramenten, Omzendbrief, (15 maart 1994): AAS 86 (1994), 541-542.

¹⁴⁵ Cf. *C.I.C.*, canon 205.

98. Naast wat onder de verantwoordelijkheid van vast aangestelde lectoren en acolieten valt¹⁴⁶, kan de bisschop, naar zijn voorzichtige oordeel, officieel bepaalde opdrachten¹⁴⁷ toevertrouwen aan diakens, godgewijden en leken gelovigen, onder leiding en verantwoordelijkheid van de pastoor, zoals bijvoorbeeld:

1°. De viering van de liturgie van het Woord op zondagen en verplichte feestdagen, wanneer *door het ontbreken van een gewijde bedienaar of om een andere ernstige reden de deelneming aan de eucharistische viering onmogelijk is*¹⁴⁸. Dit is een uitzonderlijke mogelijkheid die alleen ingeroepen mag worden in omstandigheden van reële onmogelijkheid en als er diakens beschikbaar zijn, moet deze liturgie aan hen toevertrouwd worden.

2°. Het toedienen van het doopsel, rekening houdend met het feit dat *de gewone bedienaar van het doopsel de bisschop, de priester en de diaken is*¹⁴⁹ en dat wat in canon 861, §2 voorzien is, een uitzondering is, die naar goeddunken van de plaatselijke ordinaris beoordeeld moet worden.

3°. De viering van het begrafenisritueel, met inachtneming van nr. 19 van de Orde van dienst voor de uitvaartliturgie.

99. Als de omstandigheden of een bepaald geval dat vereisen, kunnen leken gelovigen in een kerk of kapel preken *volgens de voorschriften van de bisschoppenconferentie*¹⁵⁰ en *in overeenstemming met het recht en de liturgische voorschriften, en met inachtneming van de clausules die daarin opgenomen zijn*¹⁵¹. Maar in geen geval mogen zij preken in de eucharistieviering¹⁵².

100. Bovendien kan *de diocesane bisschop waar er geen priesters en diakens zijn, met voorafgaand gunstig oordeel van de bisschoppenconferentie en na het verkrijgen van verlof van de Heilige Stoel, leken delegeren om bij huwelijken te assisteren*¹⁵³.

X. Organen van kerkelijke medeverantwoordelijkheid

X.a. Parochiale raad voor economische aangelegenheden

101. Het beheer van de goederen waarover elke parochie in meer of mindere mate beschikt, is een belangrijk domein van evangelisatie en evangelische getuigenis, voor de Kerk en de maatschappij omdat, zoals paus Franciscus zei: *Alle goederen die we bezitten ons gegeven zijn door de Heer om de wereld, de mensheid en de anderen vooruit te helpen*¹⁵⁴. De pastoor kan en mag daarom die taak niet alleen vervullen¹⁵⁵. Het is noodzakelijk dat medewerkers hem bijstaan om de goederen van de Kerk te beheren, vooral met een evangelische ijver en een missionaire geest¹⁵⁶.

102. Daarom moet in elke parochie zeker een raad voor economische aangelegenheden opgericht worden, als een adviesorgaan, voorgezeten door de pastoor en samengesteld uit ten minste drie andere gelovigen¹⁵⁷. Het minimumaantal van drie leden is noodzakelijk om deze raad als een

¹⁴⁶ Cf. *Ibid.*, canon 230, §1.

¹⁴⁷ In het document waarmee de bisschop de bovengenoemde opdrachten aan diakens of leken toevertrouwt, moet hij duidelijk aangeven welke functies zij mogen vervullen en voor hoelang zij dit mogen doen.

¹⁴⁸ *C.I.C.*, canon 1248, §2.

¹⁴⁹ *Ibid.*, canon 861, §1.

¹⁵⁰ *Ibid.*, canon 766.

¹⁵¹ *Ecclesiae de mysterio*, art. 3, §4: AAS 89 (1997), 865.

¹⁵² Cf. *C.I.C.*, canon 767, §1; *Ecclesiae de mysterio*, art. 3, §1: AAS 89 (1997), 864.

¹⁵³ *C.I.C.*, canon 1112, §1; cf. Joannes Paulus II, apostolische constitutie *Pastor Bonus* (28 juni 1998), art. 63 AAS 80 (1988), 876, over de bevoegdheden van de Congregatie voor de Goddelijke Eredienst en de Discipline van de Sacramenten.

¹⁵⁴ Franciscus, *Dagelijkse meditatie in Santa Marta* (21 oktober 2013): ORf 242 (21-22 oktober 2013), 8.

¹⁵⁵ Cf. *C.I.C.*, canons 537 et 1280.

¹⁵⁶ Volgens canon 532 van de *C.I.C.* is de pastoor verantwoordelijk voor de goederen van de parochie, ook al heeft hij medewerking van lekenexperts om ze te beheren.

¹⁵⁷ Cf. *C.I.C.*, canon 115, §2, en, door analogie, 492, §1.

‘overlegorgaan’ te kunnen beschouwen. Merk op dat de pastoor de voorzitter is van de raad voor economische aangelegenheden maar niet tot de leden ervan gerekend wordt.

103. Bij het ontbreken van specifieke normen van de diocesane bisschop, bepaalt de pastoor het aantal leden van de raad in verhouding tot de omvang van de parochie, en ook of zij door hem benoemd dan wel door de parochiegemeenschap gekozen moeten worden.

De leden van de raad, die niet noodzakelijkerwijs tot de parochie zelf behoren, moeten een goede reputatie hebben en deskundig zijn op financieel en economisch vlak¹⁵⁸, zodat ze doeltreffend en met kennis van zaken dienstbaar kunnen zijn; en de raad zodoende niet louter pro forma opgericht is.

104. Ten slotte, tenzij de diocesane bisschop, met inachtneming van de nodige voorzichtigheid en mogelijke normen van het burgerlijke recht, het anders beslist heeft, belet niets dat eenzelfde persoon lid wordt van de raad voor economische aangelegenheden van meerdere parochies, als de omstandigheden dat vereisen.

105. De normen die de diocesane bisschop in dit verband kan uitvaardigen, moeten rekening houden met de specifieke situaties van de parochies, zoals bijvoorbeeld parochies met een bijzonder geringe omvang of parochies die tot eenzelfde pastorale eenheid behoren¹⁵⁹.

106. De raad voor economische aangelegenheden kan een erg belangrijke rol spelen binnen de parochiegemeenschappen om een cultuur van medeverantwoordelijkheid, transparant bestuur en aandacht voor de kerkelijke noden te bevorderen. Op een bepaalde manier moet transparantie niet opgevat worden als een formele presentatie van statistische gegevens, maar veeleer als informatie die de gemeenschap toekomt, en als een gunstige gelegenheid voor haar constructieve betrokkenheid. Transparantie verwijst naar een onmisbare *modus operandi* voor de geloofwaardigheid van de Kerk, vooral wanneer zij belangrijke goederen moet beheren.

107. Doorgaans kan de beoogde transparantie bereikt worden door het publiceren van de jaarrekening, die eerst aan de plaatselijke ordinaris¹⁶⁰ voorgelegd moet worden, met de exacte details van de inkomsten en uitgaven. Aangezien de goederen toebehoren aan de parochie en niet aan de pastoor, hoewel hij de beheerder ervan is, kan de hele gemeenschap op die manier zien hoe de goederen beheerd worden, wat de financiële situatie van de parochie is en over welke middelen zij daadwerkelijk beschikt.

X.b. Pastorale raden

108. De geldende canonieke norm¹⁶¹ laat de beslissing over de oprichting van een pastorale raad in de parochies over aan de diocesane bisschop, wat toch ten zeerste aan te bevelen is, zoals paus Franciscus het ons voorhield: *Hoe noodzakelijk zijn pastorale raden! Een bisschop kan een bisdom niet leiden zonder pastorale raad. Een pastoor kan geen parochie leiden zonder parochieraad*¹⁶².

De flexibiliteit van de norm laat in elk geval aanpassingen toe die in concrete omstandigheden aangewezen zijn zoals bijvoorbeeld in het geval dat meerdere parochies aan één pastoor of aan één pastorale eenheid zijn toevertrouwd: in dergelijke gevallen is het mogelijk om één parochieraad voor meerdere parochies op te richten.

109. De theologische betekenis van parochieraad / pastorale raad is wezenlijk verbonden met het eigene van de Kerk, namelijk met haar hoedanigheid van ‘het Lichaam van Christus’ die een ‘spiritualiteit van gemeenschap’ impliceert. In de christelijke gemeenschap kan de veelheid van

¹⁵⁸ Cf. *Ibid.*, canon 537, en *Apostolorum successores*, nr. 210: *Enchiridium Vaticanum* 22 (2003-2004), 2087.

¹⁵⁹ Cf. *C.I.C.*, canons 517 en 526.

¹⁶⁰ Cf. *Ibid.*, canon 1287, §1.

¹⁶¹ Cf. *Ibid.*, canon 536, §1.

¹⁶² Franciscus, Toespraak tijdens de ontmoeting met de clerus, godgewijden en leden van de pastorale raden, Assisi (4 oktober 2013): *Insegnamenti* I/2 (2013), 328.

charismatische gaven en bedieningen die voortvloeit uit de menswording van Christus en de gaven van de Heilige Geest, niet herleid worden tot *uniformiteit, tot de verplichting om alles gemeenschappelijk en op dezelfde manier te doen, om alles altijd op dezelfde manier te denken*¹⁶³. Integendeel, op grond van het algemene priesterschap van de gelovigen¹⁶⁴ is iedere gelovige voorbestemd om het hele Lichaam op te bouwen. Tegelijkertijd neemt het hele volk van God, in een wederzijdse medeverantwoordelijkheid van haar leden, deel aan de zending van de Kerk, dat wil zeggen dat het de tekenen van Gods aanwezigheid in de geschiedenis onderscheidt en getuigt van zijn Koninkrijk¹⁶⁵.

110. Verre van een louter bureaucratisch orgaan te zijn, benadrukt en realiseert de parochieraad / pastorale raad dat het volk van God centraal staat als onderwerp en actieve deelnemer van de evangelisatieopdracht, omdat elke gelovige door het doopsel en vormsel de gaven van de Heilige Geest ontvangen heeft: *Door het doopsel opnieuw geboren worden in het goddelijk leven is een eerste stap. Dan is het nodig om zich te gedragen als Kind van God, namelijk door gelijkvormig te worden aan Christus die werkt in de Heilige Kerk en door deel te nemen aan haar zending in de wereld. Dit is wat de zalving van de Geest doet: 'zonder uw kracht hebben wij er geen' (cf. Pinkstersequentie). (...) Zoals Jezus' hele leven geïnspireerd werd door de Heilige Geest, zo staat het leven van de Kerk en van elk van haar leden onder de leiding van dezelfde Geest*¹⁶⁶.

In het licht van deze fundamentele visie kunnen we de woorden van de Heilige Paulus VI in herinnering brengen: *Het is de taak van de pastorale raad om alles wat de pastorale activiteiten aanbelangt te bestuderen, zorgvuldig af te wegen en vervolgens praktische conclusies eraan te verbinden om zo de overeenstemming van het leven en het handelen van het volk van God met het Evangelie te bevorderen*¹⁶⁷, in het besef, zoals paus Franciscus ons eraan herinnerde, dat het doel van deze raad «niet in eerste instantie de kerkelijke organisatie is, maar de missionaire droom iedereen te bereiken»¹⁶⁸.

111. De pastorale raad is een adviesorgaan, opgericht volgens de normen van de diocesane bisschop die de samenstelling, de modaliteiten voor de verkiezing van de leden, de doelstellingen en de werking ervan bepalen¹⁶⁹. Om het eigene van deze raad niet te ontcrachten, is het beter om hem niet te benoemen als 'team' of 'ploeg', aangezien een dergelijke terminologie niet geschikt is om de juiste kerkelijke en canonieke relatie tussen de pastoor en de andere gelovigen correct uit te drukken.

112. Overeenkomstig de diocesane normen hieromtrent moet de pastorale raad daadwerkelijk representatief zijn voor de gemeenschap die hij in al zijn geledingen vertegenwoordigt (priesters, diakens, godgewijden en leken). De raad vormt het specifieke kader waarbinnen de gelovigen hun recht en hun plicht kunnen uitoefenen om hun gedachten over het welzijn van de parochiegemeenschap aan de herders en ook aan de andere gelovigen kenbaar te maken¹⁷⁰.

De belangrijkste functie van de pastorale parochieraad is het onderzoeken en bestuderen van praktische voorstellen voor pastorale en caritatieve parochiale initiatieven, in harmonie met wat er in het bisdom leeft.

¹⁶³ Id., Homilie voor het hoogfeest van Pinksteren, 4 juni 2017: AAS 109 (2017), 711.

¹⁶⁴ Cf. *Lumen gentium*, nr. 10: AAS 57 (1965), 14.

¹⁶⁵ Cf. Congregatie voor de Clerus, omzendbrief *Omnes christifideles* (25 januari 1973), nrs. 4 en 9; *Enchiridium Vaticanum* 4 (1971-1973), 1199-1201 en 1207-1209; *Christifideles laici*, nr. 27: AAS 81 (1989), 440-441.

¹⁶⁶ Franciscus, Algemene audiëntie (23 mei 2018).

¹⁶⁷ Paulus VI, apostolische brief in de vorm van een motu proprio *Ecclesiae Sanctae* (6 augustus 1966), I, 16, §1: AAS 58 (1966), 766; cf. *C.I.C.*, canon 511.

¹⁶⁸ *De vreugde van het Evangelie - Evangelii gaudium*, nr. 31.

¹⁶⁹ Cf. *C.I.C.*, canon 536, §2.

¹⁷⁰ Cf. *Ibid.*, canon 212, §3.

113. De parochieraad *bezit slechts een raadgevende stem*¹⁷¹, in die zin dat zijn voorstellen door de pastoor positief aanvaard moeten worden om operationeel te worden. De pastoor van zijn kant moet zorgvuldig rekening houden met de suggesties van de parochieraad, vooral wanneer deze na een gezamenlijk onderscheidingsproces bij consensus verwoord zijn.

Opdat de werking van de parochieraad doeltreffend en vruchtbaar zou zijn, moeten twee uitersten vermeden worden. Enerzijds dat de pastoor zich beperkt tot het voorleggen aan de parochieraad van beslissingen die hij al genomen heeft, of dat hij de vereiste informatie niet vooraf doorgeeft, of dat hij de raad slechts zelden, alleen pro forma bijeenroept. Anderzijds dat de pastoor slechts een van de leden is, waardoor hem in feite zijn rol als herder en gids van de gemeenschap afgenomen wordt¹⁷².

114. Ten slotte is het passend dat de parochieraad zoveel mogelijk samengesteld wordt uit degenen die daadwerkelijk verantwoordelijkheid dragen in het pastorale leven van de parochie, of zich concreet ervoor inzetten, om te voorkomen dat vergaderingen een uitwisseling van abstracte ideeën worden die geen rekening houden met het werkelijke leven van de gemeenschap, met haar mogelijkheden en problemen.

X.c. Andere vormen van medeverantwoordelijkheid in de pastorale zorg

115. Wanneer een gemeenschap van gelovigen niet als parochie of quasiparochie opgericht kan worden¹⁷³, zal de diocesane bisschop, na de priester raad gehoord te hebben¹⁷⁴, op een andere wijze in haar pastorale zorg voorzien¹⁷⁵, bijvoorbeeld door de mogelijkheid te overwegen om pastorale centra, afhankelijk van de plaatselijke pastoor, op te richten als 'missionaire centra' ter bevordering van de evangelisatie en de naastenliefde. In deze gevallen is het noodzakelijk om deze pastorale centra te voorzien van een geschikte kerk of kapel¹⁷⁶ en om diocesane normen te creëren met betrekking tot hun activiteiten en wel op een dusdanige manier dat ze gecoördineerd kunnen worden door en complementair zijn met die van de parochie.

116. Deze aldus gedefinieerde centra, die in sommige bisdommen 'diaconieën' genoemd worden, kunnen waar mogelijk toevertrouwd worden aan een parochievicaris of, op een welbepaalde manier, aan een of meer permanente diakens, die voor hen verantwoordelijke zijn en hen, eventueel samen met hun gezinnen, kunnen beheren, onder de verantwoordelijkheid van de pastoor.

117. Dergelijke centra kunnen vooral in grote parochies laagdrempelige missionaire ontmoetingscentra worden. Zij garanderen tijden van gebed en aanbidding, catechese en andere initiatieven voor het welzijn van de gelovigen, met speciale aandacht voor praktijken van naastenliefde in dienst van armen, noodlijdenden en zieken. Hiervoor kan de medewerking ingeschakeld worden van religieuzen, leken en alle mensen van goede wil.

De verantwoordelijken van het pastorale centrum moeten ervoor zorgen dat dankzij de pastoor en de andere priesters van de parochie de viering van de sacramenten zoveel mogelijk gevierd kan worden, vooral de eucharistieviering en het sacrament van de verzoening.

XI. Giften ter gelegenheid van de viering van sacramenten

118. Een onderwerp dat verband houdt met het leven van de parochies en hun evangelisatieopdracht is het stipendium dat bestemd is voor de priester die de mis opdraagt en de

¹⁷¹ *Ibid.*, canon 536, §2.

¹⁷² Cf. *De priester herder en leidsman van de parochiegemeenschap*, nr. 26: *Enchiridion Vaticanum* 21 (2002), 843.

¹⁷³ Cf. *C.I.C.*, canon 516, §1.

¹⁷⁴ Cf. *Ibid.*, canon 515, §2.

¹⁷⁵ Cf. *Ibid.*, canon 516, §2.

¹⁷⁶ Cf. *Ibid.*, canons 1214, 1223 en 1225.

giften die gegeven worden bij de viering van de andere sacramenten en die naar de parochie gaan¹⁷⁷. Van nature is een offergave een vrijwillige bijdrage die iemand naar zijn geweten en verantwoordelijkheidsgevoel schenkt aan de Kerk en niet een 'te betalen prijs' of een 'opgelegde vergoeding' alsof het gaat over een 'soort belasting op sacramenten'. In feite *dragen de gelovigen met hun gave voor de mis bij tot het welzijn van de Kerk en nemen ze met die gave deel aan de zorg om haar bedienaars en werken te ondersteunen*¹⁷⁸.

119. In die zin is het belangrijk om de gelovigen te sensibiliseren zodat ze de noden van de parochie graag ondersteunen als 'hun noden'. Het is goed dat ze leren om spontaan hun verantwoordelijkheid op te nemen, vooral in die landen waar giften ter gelegenheid van de mis, de enige bron van levensonderhoud voor de priesters en de enige bron van middelen voor de evangelisatie zijn.

120. Zo'n sensibilisering zal des te doeltreffender zijn naarmate de priesters van hun kant door hun eenvoudige en sobere levensstijl, zonder excessen op persoonlijk vlak, en door een transparant beheer van de parochiegoederen, laten zien dat ze dat geld op een integere manier gebruiken. Goed beheer wordt beoordeeld niet op basis van 'projecten' van de pastoor of van een kleine groep mensen, projecten die wel goed zijn, maar abstract, maar op basis van projecten die afgestemd zijn op de echte behoeften van de gelovigen, vooral van de allerarmsten en meest behoeftigen.

121. In elk geval *moet van misstipendia zelfs nog maar schijn van handel of winstbejag volstrekt geweerd worden*¹⁷⁹. Men moet rekening ermee houden dat *de priesters dringend aanbevolen worden, ook als ze geen stipendium ontvangen hebben, toch de mis ter intentie van de christengelovigen te celebreren, vooral van wie noodlijdend is*¹⁸⁰.

Wat betreft de middelen om dit doel te bereiken, kan men denken aan een anonieme collecte, zodat iedereen zich vrij voelt om te geven wat hij kan of geschikt vindt, zonder zich verplicht te voelen om aan een verwachting of een bepaald bedrag te voldoen.

Besluit

122. Door het herlezen van de ecclesiologie van het Tweede Vaticaanse Concilie in het licht van het huidige leergezag en rekening houdend met de sterk gewijzigde sociale context, wil deze instructie scherpstellen op de vernieuwing van de parochie in missionaire zin.

Hoewel de parochie een onmisbare instelling voor de ontmoeting en levende relatie met Christus en onze broeders in het geloof blijft, is het ook waar dat ze voortdurend het hoofd moet bieden aan de veranderingen in de huidige cultuur en in het leven van mensen. Dit laat haar toe om creatief nieuwe wegen en mogelijkheden te verkennen om haar eerste zending, een bruisend centrum van evangelisatie zijn, te realiseren.

123. Bijgevolg moet de pastorale zorg de louter territoriale afbakening van de parochie overstijgen om de kerkelijke gemeenschap duidelijker zichtbaar te maken door synergie tussen de verschillende bedieningen en charisma's, en moet ze zich structureren als 'een pastorale zorg voor het geheel' ten dienste van het bisdom en zijn zending.

Dit betekent een pastorale zorg die dankzij een doeltreffende en bruisende samenwerking tussen priesters, diakens, godgewijden en leken, en ook tussen verschillende parochiegemeenschappen van hetzelfde gebied of dezelfde regio, zich bezighoudt met het in kaart brengen van de vragen, moeilijkheden en uitdagingen van de evangelisatie, met het zoeken naar geïntegreerde mogelijkheden, methodes, voorstellen en middelen die geschikt zijn dat alles aan te pakken. Een

¹⁷⁷ Cf. *Ibid.*, canons 848 en 1264, 2°, ook de canons 945-958, en Congregatie voor de Clerus, Decreet *Mos iugiter* (22 februari 1991), *in forma specifica* goedgekeurd door Joannes Paulus II: *Enchiridium Vaticanum* 13 (1991-1993), 6-28.

¹⁷⁸ *C.I.C.*, canon 946.

¹⁷⁹ *Ibid.*, canon 947.

¹⁸⁰ *Ibid.*, canon 945, §2.

dergelijk gemeenschappelijk zendingsproject kan worden uitgewerkt en gerealiseerd in een territoriale en sociale context, dat wil zeggen in naburige gemeenschappen of gemeenschappen met eenzelfde socio-culturele achtergrond; of ook in homogene pastorale milieus, bijvoorbeeld in het kader van een noodzakelijke coördinatie tussen de jongeren-, studenten- en roepingenpastoraal, zoals dat al in verschillende bisdommen het geval is.

Daarom vereist de totale pastorale zorg, naast een verantwoorde coördinatie van pastorale activiteiten en structuren die met elkaar in verbinding staan en samenwerken, ook de bijdrage van alle gedoopten. Of met de woorden van paus Franciscus: *Als we spreken over 'het volk' bedoelen we niet de structuren van de samenleving of de Kerk, maar het geheel van mensen die niet als individuen onderweg zijn, maar als een hechte gemeenschap van en voor allen*¹⁸¹.

Dit vereist dat de historische parochiale instelling geen gevangene blijft van immobiliteit of zorgwekkende pastorale monotonie, maar dat zij op een dynamische wijze 'naar buiten treedt' en door samenwerking tussen de verschillende parochiale gemeenschappen en een versterkte samenwerking tussen geestelijken en leken zich daadwerkelijk oriënteert op haar evangelisatieopdracht. Dit is een opdracht van het hele volk, die als 'familie van God' verder trekt in de geschiedenis en die in synergie van haar verschillende leden, werkt aan de groei van het hele kerkelijke lichaam.

Dit document onderstreept niet alleen de urgentie van een dergelijke vernieuwing, maar stelt ook een reeks canonieke normen voor die de mogelijkheden, grenzen, rechten en plichten van de herders en leken specificeren, zodat de parochie zichzelf opnieuw kan ontdekken als een fundamentele plaats voor verkondiging van het Evangelie, de viering van de eucharistie, een ruimte van broederlijkheid en naastenliefde van waaruit het christelijke getuigenis voor de wereld straalt. Met andere woorden, de parochie *moet een plaats van creativiteit, van verbondenheid, van moederschap blijven. Daar wordt dit inventieve vermogen gerealiseerd en wanneer de parochie op deze manier vooruitgaat, wordt ze wat ik noem een 'parochie in beweging'*¹⁸².

124. Paus Franciscus nodigt ons uit om *Maria, Moeder van de evangelisatie* te aanroepen, zodat de *Moedermaagd ons kan helpen om 'ja' te zeggen tegen de dringende noodzaak om de Blijde Boodschap van Jezus in onze tijd te laten weerklinken. Moge zij voor ons een vernieuwd enthousiasme bekomen om de Blijde Boodschap ten verkondigen van het leven dat sterker is dan de dood. Moge zij onze voorspraak zijn zodat wij de heilige moed vinden om nieuwe wegen te zoeken om de gave van het heil naar elke man en vrouw uit te dragen*¹⁸³.

De paus heeft dit document van de Congregatie van de Clerus goedgekeurd op 27 juni 2020.

Rome, 29 juni 2020, Feest van de Heilige Apostelen Petrus en Paulus

✠ Beniamino Card. Stella
Prefect

✠ Joël Mercier
Secretaris

✠ Jorge Carlos Patrón Wong
Secretaris voor de seminaries

Mons. Andrea Ripa
Adjunct-secretaris

Vertaling: *Persdienst van de Bisschoppenconferentie van België – IPID.*

¹⁸¹ Franciscus, postsynodale apostolische exhortatie *Christus leeft - Christus vivit*, nr. 231.

¹⁸² *Id.*, Ontmoeting met de Poolse bisschoppen, Krakau (27 juli 2016): AAS 108 (2016), 893.

¹⁸³ *Id.*, Boodschap voor Wereldmissiedag 2017 (4 juni 2017), nr. 10: AAS 109 (2017), 764.